Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

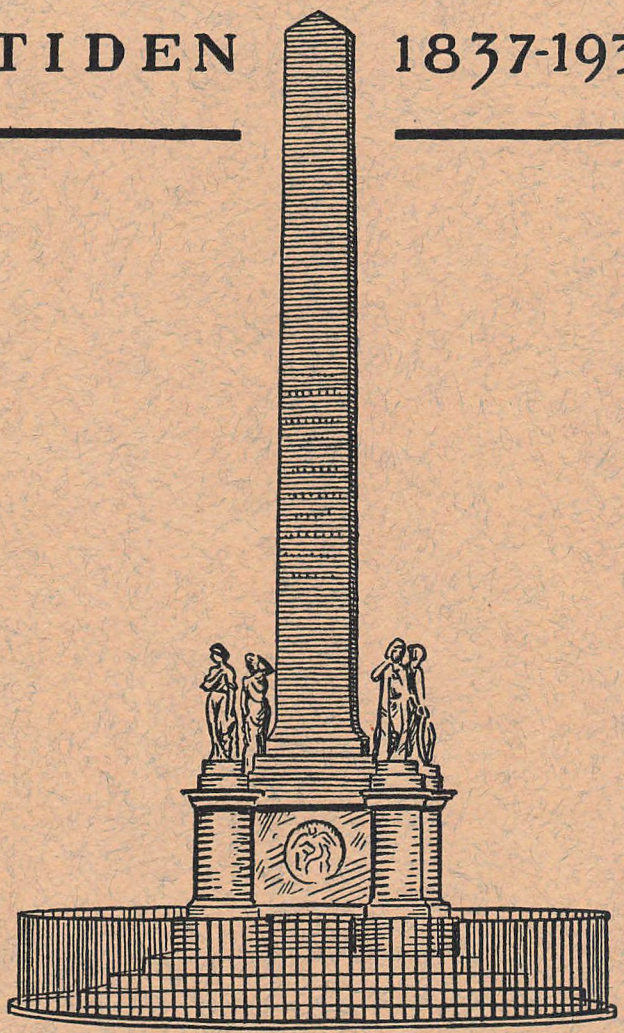
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FRED. NØRGAARD OG HANS JENSEN

VENSTRES HISTORIE I DANMARK

TIDEN 1837-1937

Hefte Nr. 16

KULTURHISTORISK FORLAG

Der havde længe været rettet nærgaaende Angreb paa Justitsminister Alberti, baade i Rigsdagen og uden for denne. Ingen troede dog rigtig paa, at Angriberne havde fast Grund under Fødderne. Og J. C. Christensen fæstede ej heller Lid til de mange Rygter, som var i Omløb. Men han fandt det uheldigt, navnlig for en gunstig Løsning af Forsvarssagen, at have en saa omstridt Mand som Alberti i Ministeriet, og i Marts 1908 henvendte han sig til Justitsministeren med Anmodning til denne om at udtræde af Ministeriet. Alberti ønskede dog at fortsætte, til han havde gennemført Retsreformen, og først den 24. Juli — Aarsdagen for Systemskiftet — fratraadte han sin Stilling som Justitsminister. Hans Blad, »Dannebrog«, bragte Dagen før en Meddelelse herom, hvori det bl. a. hed: »Efter at i Vinter Justitsminister Alberti var bleven angrebet af en haardnakket og ondartet Influenza, som en Overgang truede med at bringe hans Liv i Fare, viste det sig, at hans Helbredstilstand kun langsomt lod sig bringe blot nogenlunde paa Fode igen. Da tilmed hans Læge bestemt forlangte, at han i de nærmeste Aar hver Vinter skulde tilbringe nogle Maaneder i Syden, var det dermed givet, at Hr. Alberti ikke vedblivende burde paatage sig en Ministers opslidende Gerning.«

Svend Høgsbro blev Justitsminister. Ole Hansen fratraadte sammen med Alberti, og hans Plads som Landbrugsminister blev besat med Venstrereformpartiets Formand, Anders Nielsen. J. Jensen-Sønderup afløste Svend Høgsbro som Trafikminister. Og baade sagligt og politisk var det en Vinding, at N. Neergaard indtraadte i Ministeriet som Finansminister. Han gav dog først sit Tilsagn herom, efter at Albertis Fratræden var sikret. Neergaards Optagelse i Ministeriet styrkede den Forbindelse mellem Venstrereformpartiet og det forhandlende Venstre, som var indledet i Samlingen 1906—07, men en Sammenslutning af de to Venstrepartier kom først senere.

Ogsaa inden for Regeringspartiet hilstes det med Tilfredshed, at Alberti fratraadte. Men adskillige Blade fremhævede dog, at Justitsministeriet under hans Ledelse var bleven et demokratisk Ministerium. »Altid var den Minister at faa i Tale uden større Omstændigheder, aldrig var han fornem eller afvisende,« skrev »Sorø Amtstidende«.

Regeringen og Venstre kunde se Fremtiden i Møde med godt Haab. Ganske vist havde Ministeriet og dets Politik mødt adskillig Modstand. I Købstæderne fandt man, at de nye Skattelove tyngede forholdsvis mest i Byerne. Der var desuden i Byerne Misfornøjelse med, at Andelsforetagender fritoges for Skat, og

ogsaa adskillige Venstremænd mente, at dette Forhold burde ændres. En mindre Forhøjelse af Jernbanetaksterne og Indførelse af Hurtigtogsbillet vakte nogen Knurren. Ogsaa Uheld med Udnævnelse af kongevalgte Landstingsmænd voldte Ministeriet Vanskeligheder. En Venstremand, der et Par Aar havde været kongevalgt Landstingsmand, maatte trække sig tilbage i September 1907. Ministeriet indstillede i hans Sted en anden Venstremand, der ligeledes maatte nedlægge sit Mandat. Regeringen udnævnte derefter i Oktober 1907 N. R. Sørensen-Egaa fra Aarhusegnen. Men der opstod Rygter om, at han havde leveret forfalsket Mælk til Mejeriet, saa ogsaa han vilde komme til at frasige sig Mandatet. Rygterne var dog ganske grundløse. Men Vilh. Lassen skal have sagt: »Ja, er det ogsaa galt fat med ham, saa maa Ministeriet virkelig gaa.« Rygterne gik. En Dag i Folketinget stod K. M. Klausen i Samtale med Klaus Berntsen. Og ikke uden Skadefryd omtalte Klausen de nævnte Rygter. Berntsen hørte opmærksomt til og sagde saa underfundigt smilende: »Jeg frygter for noget endnu værre. De véd, at Sørensen-Egaa bor nær ved Hjortshøj, hvor det forfærdelige Mord paa en Pige fandt Sted; det er aldrig bleven opklaret, men det skal være Sørensen-Egaa, der har. . .« Mere fik Berntsen ikke sagt, før Klausen gik sin Vej.

Men i det store og hele fandt Regeringens Politik Tilslutning blandt dens Vælgere, der trofast støttede den. Især Rigsdagssamlingen 1907—08 havde vist Regeringens Evne til at gennemføre betydningsfulde Reformer. Det var et godt Varsel om, at ogsaa Forsvarsspørgsmaalet kunde løses tilfredsstillende. J. C. Christensen syntes at staa stærk til at bringe dette vigtige, men vanskelige Spørgsmaal i Havn.

Paa Regeringens Plusside kunde det ogsaa skrives, at det paa mange Felter mærkedes, at et politisk Systemskifte var indtraadt. Før i Tiden turde en jævn Mand knap nok vove sig ind paa et Postkontor, hvor en Postmester sad som Hersker. Før struttede mangen en Stationsforstander af Almægtighed. Nu var det anderledes. Ved en Sammenkomst mellem Venstres Rigsdagsmænd og Redaktører i 1907 kunde Redaktørforeningens Formand, Redaktør Chr. Nielsen, Ringkøbing, saaledes udtale, at det kendtes i Administrationen ud i dens yderste Grene, at vi havde faaet et Systemskifte.

Venstres Blade udgik i større og større Oplag. Og ogsaa inden for Venstres Foreningsliv var der Vækst. Fyn og Jylland havde deres Landdelsorganisationer, og 1907 fik Sjælland sin. Den 20. Marts 1907 stiftedes »Venstrereformpartiets samvirkende Vælgerforeninger paa Sjælland« ved et Møde i København. I

dette Møde deltog 91 Sendemænd fra alle sjællandske Folketingskredse. Den første Bestyrelse bestod bl. a. af Husmand Niels Mortensen, Skensved, Købmand Lewinsky, Hillerød, Husmand Niels Andersen, Skovsø, Gaardejer Hans Chr. Petersen, Nordgaard, Overretssagfører Gammelgaard, København, og Skomagermester, senere Skatteraadsformand Joh. Sørensen, Udby ved Holbæk, den sidste som Formand. Joh. Sørensen var stærkt politisk interesseret. Han havde i sin Ungdom som Svend fartet rundt i mange Lande og havde brugt sine Øjne og Øren godt. I Hamborg hørte han Eugen Richter, i London Gladstone, i Paris Clemenceau og i Frankfurt Bebel.

Ved Mødet talte J. C. Christensen og Anders Nielsen, og ved en festlig Sammenkomst efter Mødet med 500 Deltagere havde mange Ordet. I en Sang af Professor Otto Borchsenius stod bl. a. følgende Vers:

En Sædemand skal eje Tro,
naar ud sit Korn han spreder.
Han ved saa lidt, hvad op vil gro,
selv om han Væksten freder.
Men tro han skal paa Livets Magt,
der i det mindste Frø er lagt.
Kast ud dit Korn da uforsagt,
dets Tid en Gang vil komme.

Og skulde ogsaa her til Lands,
trods Splid i alle Lejre,
den efterspurgte sunde Sans
til sidst en Gang dog sejre,
vor Tak til jer, der trofast stod
med roligt Mod og roligt Blod
og ej Kommandobroen lod
i Stikken for en Kuling.

Ogsaa en anden Foreningsdannelse viste, at der var Vækst i Tilslutningen til Venstres Idéer. I September 1908 stiftedes den første Venstreungdomsforening, i Kolding. Hovedmanden herfor var Journalist Rasmus Bendtsen, kun 19 Aar gammel. Foreningens Formaal skulde være »i Tilslutning til Venstres ledende

Idéer at arbejde for at vække Interesse blandt de unge for sociale og politiske Spørgsmaal og politisk Historie.« Det var da ikke en snæver Partiforening, der dannedes. Der krævedes ikke af Foreningens Medlemmer, at de skulde slutte sig til et bestemt Venstreparti. Men de Foreninger, der snart i stort Tal oprettedes rundt om i Landet med Kolding-Foreningen som Mønster, stod dog i deres Arbejde i Tilslutning til de to Venstrepartier, som Regeringen støttede sig til.

Rs. Bendtsen.

Alle saa hen til J. C. Christensen som den Mand, der skulde føre an ogsaa i Fremtiden. I August Maaned 1908 foretog Kongen en Rejse til Jylland. Han aflagde ogsaa Besøg hos J. C. Christensen i Hee. I en Tale betegnede han sin Ministerchef som en Bro mellem Kongen og Folket, og han udtalte Haabet om, at han i mange Aar maatte have ham ved sin Side.

Stillingen viste da mange Lyspunkter. Venstre kunde med Tillid se Fremtiden i Møde. Men da kom Modgangen, en Landsulykke, der ramte Venstre og dets Fører haardt.

MODGANGSTIDER

Længe havde der været Uro om Albertis Person og Administration.

Han havde aldrig haft noget fint Navn som Sagfører. Han deltog i tvivlsomme økonomiske Affærer. Men han havde ogsaa Egenskaber, der tiltalte og skabte Respekt. Han havde en kolossal Arbejdsevne. Han styrede sit Ministerium med fremragende Dygtighed. Han kunde med sit gode Hovede hurtigt uden vrøvlede Omsvøb træffe en Afgørelse. Han kunde ogsaa vise Hjertelag. En og anden Rigsdagsmand vidste af Erfaring, at Alberti villigt laante Øre, naar man bad ham om at hjælpe ulykkeligt stillede Børn. I Samvær og Samtale kunde han være munter og livlig. »Det er altid morsomt at være i Vogn sammen med Alberti, naar vi skal til Statsraad,« sagde engang en af hans Ministerkollegaer. Men iøvrigt var han lukket over for sine Medmennesker. Han gik med Maske paa, og ingen vidste, hvad der boede bag den. Han var et livsfrodigt Menneske, der nød af Retterne, men hans Privatforbrug var ikke saa stort, at

det vakte Mistanke. Hans Fremtræden prægedes af stor Ro og Sikkerhed; han var frygtet for sin Slagfærdighed i Debat, og ofte fik han Latteren paa sin Side. Han kunde være brutal indtil Voldsomhed, og denne Kolos af et Menneske, i det Ydre en Kæmpe lig, søgte uden Skaansel at slaa den ned, der stod ham i Vejen.

Men Rygterne svirrede. Man havde Indtryk af, at han som Justitsminister begunstigede sine Venner og ogsaa søgte egen Fordel. Han havde afløst sin Fader som Formand for Den sjællandske Bondestands Sparekasse, en Stilling han bevarede, da han blev Justitsminister 1901. At dette burde have været hindret, kan nu enhver se. Mand og Mand imellem talte man om, at Sparekassens Forhold nok ikke var de bedste. Men ingen troede dog rigtig paa de Rygter, der gik. Nationalbanken gjorde i Forsommeren 1906 Indenrigsministeriet opmærksom paa, at et Laan paa tre Mill. Kr., som Sparekassen havde i Nationalbanken, ikke stod opført i Sparekassens Regnskab. Men der blev senere givet en tilfredsstillende Forklaring herpaa. Et Aars Tid senere maatte Privatbanken indtrængende anmode Alberti om at skaffe Ligevægt mellem Sparekassens Indskud og Uddrag i Banken. Men trods visse Holdepunkter for Mistanke, troede dog ingen, at Landets Justitsminister var Forbryder, og Forsøg paa Undersøgelse slog Alberti ned med paagaaende Frækhed. Engang ønskede Sparekassens Bestyrelse at se den Obligationsbeholdning paa ni Millioner, der laa i Privatbanken, og efter Bankens skriftlige Erklæring var fri og ubehæftet. Alberti gik straks hen til Telefonen for at bestille Vogn, men saa standsede han og sagde: »Selvfølgelig kan De godt faa Obligationerne at se, men her foreligger en Erklæring fra Privatbanken om, at Obligationerne findes dér, og tvivler De om dens Rigtighed, saa har De ikke længere Tillid til mig, og saa maa jeg træde tilbage fra min Stilling som Formand.« Dette blev sagt med saa megen Sikkerhed og Styrke, at Bestyrelsen frafaldt sit Ønske. Senere blev det opklaret, at Erklæringen var falsk. Alberti havde selv fabrikeret den. Den lød paa ni Millioner Kroner*).

*) Denne falske Erklæring blev oplæst ved Sparekassens Generalforsamling i Slutningen af Maj 1908. Og det blev omhyggeligt refereret i Dagspressen. Herom sagde J. C. Christensen siden i Folketinget (2. Oktober 1908): »Denne Erklæring var falsk. De kunde vide det i Privatbanken. Jeg siger det rent ud, *de* kunde vide, den var falsk, men de lod sig nøje med et Brev fra Alberti til Forklaring af alt det. . . Ja, man siger, at Stage — jeg kender ham ikke personligt, han var Revisor, jeg har set det i Aviserne — har henvendt sig til Privatbanken for at spørge [om disse Obligationer laa i Banken], og det er muligt, at Privatbanken har haft formel Ret til at sige Nej, det siger jeg ikke noget til, men jeg tror, ingen vilde have lastet Privatbanken, om den havde sagt: Ja, du skal faa Besked om, hvad du spørger om og mere til.«

De mange Rygter kom naturligvis ogsaa J. C. Christensen for Øre. Men han troede ikke paa dem. Et enkelt af dem undersøgte han. I Efteraaret 1907 fik Redaktør Hans Jensen, Slagelse, paa en Rejse til Fyn at vide, at Landstingsmand, Konsul Hey i et Selskab havde hørt Direktør Heide, Privatbanken, sige, at han kunde faa Alberti erklæret fallit, hvad Dag det skulde være. Redaktør Jensen skrev straks til J. C. Christensen og bad om at faa en Samtale med ham. Han fik omgaaende Svar, og Samtalen fandt Sted nogle Dage efter. Da J. C. Christensen fik at vide, hvad det drejede sig om, spurgte han Heide, hvordan det forholdt sig. Men Heide erklærede paa det bestemteste, at Hey maatte have misforstaaet ham, ja, han udtalte endog, at efter hans Skøn var Alberti »en velstaaende, maaske nærmest rig Mand.« I sin Tale i Folketinget 2. Oktober 1908 hentydede J. C. Christensen til denne Samtale.

I Rigsdagssamlingen 1907—08 rettedes der i Rigsdagen stærke Angreb paa Alberti. I Oktober Maaned 1907 og i Marts 1908 rejste Borgbjerg, Zahle, Professor L. V. Birch o. fl. i Folketinget voldsom Kritik mod Albertis Administration, hans Henvendelse til et københavnsk Smudsblad om ikke at fortsætte en begyndt Artikelrække og andre Forhold. Alberti satte sin brede Ryg mod disse Stormløb. Mens Angrebene regnede ned over ham, sad han paa sin Plads uden at fortrække en Mine, urørlig som et indisk Gudebillede. Og saa rejste han sig for at svare, og øjensynligt sejrede han i Debatten. J. C. Christensen kunde da ogsaa i en Tale den 16. Marts med Rette sige: »Der er fremsat Paastande, uden at de fornødne Beviser er ført.« Og han udtalte, at Forhandlingen ikke gav ham, »nogen som helst Grund til Misbilligelse over for min Kollega eller hans Administration.«

Ved Finanslovens 1. Behandling i Landstinget i Slutningen af Marts fortsattes disse Angreb. Her var det især Edvard Brandes, der søgte at ramme Alberti. Men ogsaa Grev Frijs deltog i Angrebene. Han ønskede, sagde han, »at den Uhygge, der i den sidste Tid har bredt sig i vort offentlige Liv, snarest maatte svinde.« Ogsaa her opbød Alberti al sin Evne til at slaa Angrebene ned. Han bemærkede, at man fra enkelte Sider i Folketinget havde ønsket »at forandre Folketinget til en Slags Børs for al Slags Sladder og Rygter,« og nu vilde Brandes gøre det samme i Landstinget.

Men Landstingsangrebene gjorde aabenbart stærkere Indtryk paa Alberti end Stormløbet i Folketinget. Og det samme var Tilfældet for J. C. Christensens Vedkommende.

I Maj Maaned 1908 stillede Borgbjerg og andre Socialdemokrater i Folketinget Forslag om, at der nedsattes en Kommission til Undersøgelse af Albertis Administration. Dagen forud for Forhandlingen herom foreslog Anders Nielsen i et Partimøde, at man skulde afvise Sagen. Heri var, sagde han, J. C. Christensen og Alberti enig med ham. Og Partiet gav sin Tilslutning. Efter en kort Forhandling den følgende Dag, den 23. Maj, vedtoges det med 58 Stemmer mod 25 at afvise Sagen. Flertallet af Højres Medlemmer undlod at stemme.

Den almindelige Mening var, at Angriberne ikke havde solid Grund for deres Angreb. Men som tidligere omtalt, fandt J. C. Christensen dog Uroen om Alberti saa tyngende for roligt politisk Arbejde, at han foranledigede Albertis Fratræden som Minister den 24. Juli. Alberti forlod Taburetten med al Honnør, fik Sæde i Store nordiske Telegrafselskabs Bestyrelse og blev udnævnt til Geheimekonferensraad, et Paafund, J. C. Christensen ikke var Ophavsmand til. Udnævnelsen begrundedes med, at det var lykkedes Alberti at gennemføre Retsreformen. Alt dette viste, at J. C. Christensen ikke troede paa de Rygter, der løb om Alberti.

Inden dennes Afgang foretog J. C. Christensen en Handling, som ogsaa er et Udtryk for, at han var i god Tro. I Februar 1908 brød to københavnske Banker sammen. Navnlig ved Vilhelm Lassens energiske Indgriben lykkedes det at begrænse de økonomiske Følger af Sammenbruddet. Men det skabte Uro paa Pengemarkedet. Og i Maj Maaned henvendte Alberti sig til J. C. Christensen som midlertidig Finansminister og anmodede om et Laan paa 1½ Mill. Kr. af Statskassen til Sparekassen. Henvendelsen skete paa den samlede Bestyrelses Vegne. Han begrundede sin Begæring med, at der i disse økonomisk urolige Tider kunde være Fare for, at Indskyderne i stort Tal vilde tage deres Penge ud af Sparekassen. Ogsaa Angrebene i Rigsdagen kunde virke i samme Retning. J. C. Christensen gik ind paa at yde det ønskede Laan, der, som J. C. Christensen senere indrømmede i en Tale i Folketinget, ikke var af almindelig Art, men der var dog lidt af et Fortilfælde i den Bankgaranti, der blev givet under Bankkrisen nogle Maaneder forud. Til Sikkerhed for Laanet stilledes Panteobligationer. Fra Finansministeriet meddeltes det Sparekassen, at ½ Mill. Kr. vilde blive stillet til Raadighed 2. Juni, ½ Mill. 4. Juni og Resten efter Aftale. Laanet skulde tilbagebetales senest 30. November 1908.

Den 30. Maj 1908 holdt Sparekassen sin aarlige Generalforsamling i Roskilde. Den var besøgt af godt 300 Tillidsmænd. Sagfører Borre, Nykøbing S., opfor-

drede Alberti til at fremkomme med en Udtalelse, der kunde skabe Tryghed. Der lød jo ofte Røster om, at Formanden udnyttede Sparekassens Midler til eget Gavn. Alberti svarede herpaa, at han var bunden paa Hænder og Fødder og kunde ikke foretage sig noget uden Bestyrelsens Samtykke. Der var saa fuldstændig en Kontrol, at der ikke kunde ske noget unormalt. Om han havde Gæld? Ja, han skyldte noget paa en Kassekredit og maaske for en Frakke og et Par Benklæder, det var det hele. Ved den efterfølgende Fællesspisning blev der fra mange Sider udtalt Tillid til Formanden, der enstemmigt blev genvalgt. Men »Politiken« kunde dog i en Omtale af Generalforsamlingen skrive, »at den vilde blive erindret som en af den uhyggelige Periodes uhyggeligste Fænomener.«

Der var jo ogsaa politisk Islæt i Angrebene paa Alberti, og de standsede ikke efter hans Fratræden som Minister, hvad J. C. Christensen maaske havde ventet. De fortsattes med stigende Styrke i adskillige Blade, navnlig i »Politiken«, der i Juli Maaneds Slutning og i Begyndelsen af August bragte en Række Artikler om ham og Sparekassens Forhold. Folketingsmand Poul Christensen, der var Revisor i Sparekassen fra 1896 til 1905, erklærede siden, at han ingen Sinde havde haft Mistanke af nogen Art om, at Alberti skulde have gjort sig skyldig i Bedragerier ved sin Ledelse af Sparekassen. Først ved »Politiken«s skarpe Artikler i Juli 1908 begyndte han at nære Frygt for, at der skulde være noget i Vejen med Sparekassen.

Mange havde en Anelse om, at Albertis Forhold var plumrede. Men saa lidt vidste man i Virkeligheden, at ingen kunde driste sig til at stemple ham som Forbryder. For at værge sig mod Angrebene udsendte Alberti den 28. Juli en Skrivelse til alle Tillidsmænd i Den sjællandske Bondestands Sparekasse. Han gør i Skrivelsen opmærksom paa, at da han 1901 blev Minister havde han Betænkelighed ved at bevare sin Stilling som Formand for Sparekassen. Han omtaler, at hans politiske Fjender søger at faa Afløb for deres Had til ham. Og han fortsætter: »Skulde jeg nu, da jeg paa Grund af Sygdom og Overanstrengelse er træt, følge mit eget Ønske, vilde jeg trække mig tilbage ogsaa fra Sparekassen for at faa den Hvile, jeg saa haardt trænger til, men til at optage en Bladdebat føler jeg ingen Trang. Heri er Sparekassens Bestyrelse, som i Dag har været samlet til sit ordinære Møde, ganske enig med mig. Vor Sparekasse er saa vel funderet, at den vil kunne modstaa ethvert Angreb, særlig da jeg i flere Aar har vidst, at man lurede paa en Lejlighed til at ramme mig gennem Sparekassen, og derfor har jeg forberedt mig derpaa. Jeg ønsker kun at sige til

Tillidsmændene — hvad for Resten vel er ganske overflødigt — at alle Angrebene er ganske grundløse og navnlig, at der ved Regnskabsopgørelserne intet er ladt ude af Betragtning, saa at de Krone for Krone og Øre for Øre viser, at alt, hvad der skal være der, er der.«

Da Neergaard traadte til som Finansminister fik han, som rimeligt var, af J. C. Christensen Meddelelse om Laanet til Bondestandens Sparekasse. Neergaard var sikkert den af Ministeriets Medlemmer, der følte mest Utryghed over for Alberti. Under Finansudvalgets Gennemgang af Finanslovforslaget for 1907—08 kom man d. 14. November 1907 til Bevillingen: Tilsyn med Spare- og Laanekasser. Der blev da udtalt Ønske om at faa at vide, hvilke Sparekasser Tilsynet i de foregaaende Aar havde besøgt. Formanden for Udvalget, Anders Nielsen, gjorde straks Udkast til en Skrivelse til Indenrigsministeriet herom. Da han havde læst denne Skrivelse højt, bemærkede Neergaard, at det burde tilføjes i den, om det var undersøgt, hvorvidt Aktiverne var til Stede. Og dette blev tilføjet. Bondestandens Sparekasse blev ikke nævnt under denne Drøftelse, men sikkert har den været i Neergaards Tanker, da han fremsatte Forslag til Tilføjelse. Da Departementchef Krieger — iøvrigt mod Sædvane — viste Sigurd Berg denne Skrivelse, strejfede ogsaa dennes Tanker Bondestandens Sparekasse. Det fremgaar deraf, at han ringede til Jensen-Sønderup og spurgte, om Bondestandens Sparekasse var bleven nævnt under Forhandlingen om Skrivelsen. Hertil kunde Jensen-Sønderup altsaa svare benægtende.

At Neergaards Utryghed ikke mindskedes, da han fik Kendskab om Laanet til Sparekassen, er uden Tvivl, og de mange Avisangreb øgede hans og de øvrige Ministres Uro. Da Sigurd Berg i Slutningen af August vendte hjem fra en Rejse, gav Neergaard ham Meddelelse om Laanet, og de var enige om, at Sparekassens og Albertis Forhold paa Grund af de fortsatte Angreb maatte drøftes i et Ministermøde. Da J. C. Christensen kom til København efter et Ophold i Hee, talte Neergaard ligeledes med ham, og J. C. Christensen delte hans Ønske om, at Sparekassens Forhold forhandledes i et Ministermøde. Dette Møde holdtes den 8. September Kl. 12. Ved dets Begyndelse omtalte J. C. Christensen Laanet til Sparekassen, og man forhandlede derefter Finanslovforslaget, som skulde forelægges ved den kommende Rigsdagssamlings Begyndelse. Derefter blev Mødet afbrudt. Ministrene skulde køre til Toldboden for Kl. 2½ at være med ved Modtagelsen af de to Kongedøtre, Enkekejserinde Dagmar og Dronning Alexandra. Efter Modtagelsen skulde Ministermødet fortsættes med en Drøftelse af Sparekassens Forhold.

Da Mødet blev afbrudt, fulgtes Svend Høgsbro, Jensen-Sønderup og Sigurd Berg ad gennem Ministerialbygningen for at gaa til deres Kontorer og klæde sig om til Modtagelsen. Berg havde bestilt en Vogn og tilbød de to andre at køre med til Toldboden. Da Jensen-Sønderup kom ned til Vognen, mødte han Høgsbro, der var stærkt oprevet og nedslaaet af en Meddelelse, han netop havde faaet. Lige inden han skulde forlade sit Kontor, havde Budet meldt Politidirektøren, men Høgsbro lod Budet sige til ham, om han ikke kunde komme igen senere. Budet kom tilbage med det Svar, at Politidirektøren absolut maatte tale med Ministeren straks. Han meddelte da Høgsbro, at Alberti for en halv Times Tid siden havde meldt sig som skyldig i Falsk og Bedrageri til ca. 9 Mill. Kr. De tre Ministre, der kørte i samme Vogn, aftalte under Køreturen, at Høgsbro ude paa Toldboden skulde sige J. C. Christensen, hvad der var sket. Denne lod den uhyggelige Meddelelse gaa videre til Kong Georg og bad ham om at give Kongen Besked.

Uden for Bondestandens Sparekasse.

Om Formiddagen havde Alberti opholdt sig paa sit Kontor i Sparekassen. Ingen mærkede nogen Uro hos ham. Det eneste Tegn paa Nervøsitet, han viste, var, at han den Formiddag mødte to Gange hos sin Barber for at blive barberet. Kl. 1½ kom han til Domhuset, og overfor en overordnet Politimand meldte han sig skyldig i Falsk og Bedrageri. Rapport blev skrevet, og Alberti blev ført i Arrest. Han valgte at melde sig selv, da han indsaa, at Afsløring kunde finde Sted naar som helst. Han havde tre Muligheder, har han engang sagt: Revolveren, Flugt til Udlandet og selv at melde sig. Han valgte den sidste. Han var kun 57 Aar gammel og mente at kunne leve mangen god Dag efter udstaaet Fængselsophold.

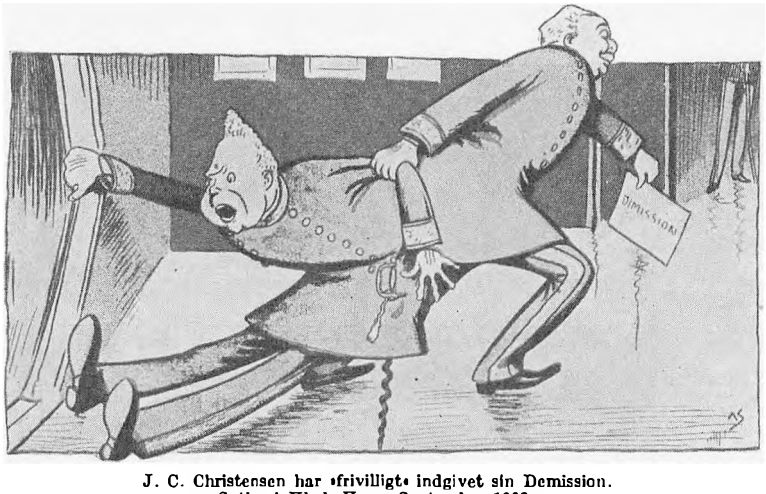
Alberti var i alle Forhold en Spiller, og allerede 1891 begyndte han en dristig Spekulation i Guldmineaktier. Han tabte, spillede videre, og allerede saa tidligt som i 1894 tog han Penge af Sparekassens Midler. Han fortsatte dermed,

og ved dristige Bedragerier og Falsknerier tilvendte han sig i Aarenes Løb omtr. 15 Mill. Kr. af Sparekassens og Smøreksportforeningens Penge.

Albertis Selvanmeldelse vakte den største Opsigt. Venstre følte det som en stor Skam, at en Forbryder i syv Aar havde været Landets Justitsminister. Han skuffede dybt den Tillid, som store Dele af den sjællandske Bondestand dog havde vist ham, og han bragte Sparekassens Tillidsmænd og Indskydere store økonomiske Tab. Men det kan siges til de sjællandske Bønders Ære, at de, efter at den første lamslaaende Meddelelse havde sat sig, tog Ulykken og Tabene med Ro. De følte det som en Æressag at rejse Sparekassen paany, og det lykkedes med Hjælp fra Statens Side til fulde, saa at Sparekassen forholdsvis hurtigt overvandt Følgerne af de store Tab.

Politisk slog denne Landsulykke meget i Stykker. Haardere end andre ramte den J. C. Christensen og Sigurd Berg, under hvem Sparekassetilsynet hørte. I Ministermødet, der fortsattes, efter at Albertis Selvafsløring var kendt, erklærede J. C. Christensen, at han straks vilde fratræde som Ministerchef. Han havde ingen Lod eller Del i Bedragerierne, og ingen mistænkte ham ej heller derfor, men han følte Skammen over, at han havde haft en Forbryder ved sin Side og vist ham Tillid, saa tyngende, at hans første Tanke var, at han og de andre Ministre straks maatte træde tilbage. »Det er min store Brøde,« sagde han samme Aften i en lille Kreds af Venner, »at jeg ikke forstod eller troede, at en Karakter som Albertis var mulig.« Men fra mange Sider fraraadede man forhastede Skridt. Da J. C. Christensen paa Toldboden meddelte Kong Georg, at Alberti havde meldt sig, føjede han til, at det skete maatte medføre Ministeriets Afgang. Han vilde den følgende Dag indgive dets Afskedsbegæring. Kong Georg fraraadede dog bestemt dette, da den store Verden deraf vilde faa det Indtryk, at Ministrene var medskyldige. De fleste af Ministrene og andre af J. C. Christensens Venner gjorde det samme Synspunkt gældende. Ministeriets Afgang kunde misforstaaes, navnlig i Udlandet, hvor man sikkert i Ukendskab til Forholdene vilde anse Ministeriets Fratræden som et Bevis paa, at Ministeriets Medlemmer var vidende om, ja maaske endog medskyldige i Bedragerierne. Navnlig Raben-Levetzau, men ogsaa Svend Høgsbro var dog stadig stemt for Tilbagetræden, og den første fremkaldte ved at indgive sin Afskedsbegæring hele Ministeriets Fald den 12. September. De fleste af Ministrene havde ønsket at æske Rigsdagens Mening, før der blev taget Bestemmelse om Forbliven eller Ikke-Forbliven. Kongen anmodede Ministrene om at fungere indtil videre.

Rigsdagen blev nu indkaldt til at samles den 28. September, ordinært skulde den først have givet Møde den 5. Oktober. Fra alle Sider inden for Venstre lød det med stor Styrke, at en kommende Regering maatte være parlamentarisk. »Frederiksborg Amts Avis« skrev: »Venstre Landet over vil man nu som før finde trofast samlet om Parlamentarismens Krav: en Regering, som Folketingets Flertal vil kendes ved og støtte.«

J. C. Christensen har »frivilligt« indgivet sin Demission.
Satire i Klods-Hans, September 1908.

Da Rigsdagen samledes, stillede de to Partier, der støttede Ministeriet, et Forslag til Beslutning. Det lød saaledes: »Idet Folketinget udtrykker sin Sorg over den Ulykke, som P. A. Albertis Forbrydelse har bragt over Folket, beslutter Tinget at udtale sin Villighed til at medvirke til at mildne Ulykkens Følger og sin Vilje til under Ledelse af et Ministerium, der støtter sig til Flertallet i Tinget, at arbejde paa de Opgaver, hvis heldige Løsning Folket venter paa.« Forhandlingen indledes med en rolig og værdig Tale af Venstrereformpartiets Ordfører, Thomas Larsen. De andre Partier stillede deres Forslag til Beslutning. Selvfølgelig blev ikke mindst J. C. Christensens Tale paahørt med den største Opmærksomhed. Han var bøjet af Ulykken og Skammen, hans Godtroenhed havde vist sig skæbnesvanger, men han stod med rene Hænder, og ingen kunde sætte en Plet paa hans Hæderlighed. Han omtalte de kendte Begivenheder og sit Forhold til dem, »en redelig Mands redelige Bekendelse og Opgørelse uden Forsøg paa at besmykke, men paa den anden Side værgende sig dygtigt og overlegent mod ubeføjede Angreb,« som et Blad skrev. Ofte kostede det ham Møje at tale for Bevægelse. Og hans Slutningsbemærkninger gjorde øjensynligt stærkt Indtryk baade paa Venner og Modstandere. Slutningen af hans Tale lød saaledes: »Jeg skal snart forlade denne Plads for at gaa over i den anden Side af Salen, hvor jeg tidligere har haft min Plads. Naar jeg gaar derover en af de kommende Dage, saa gaar jeg derover med en dyb Beskæmmelse over, at jeg har haft en Forbryder ved min Side, uden at jeg har kunnet se det,

førend Katastrofen indtraf, men jeg gaar ogsaa derover med en ren Samvittighed. Og naar jeg gaar derover, saa gaar jeg vel derover med en Følelse, som om jeg var truffet af et Dolkestød bagfra, men jeg gaar ogsaa derover med Bevidstheden om, at politisk kunde de ikke have styrtet mig, gjort mig noget for det Arbejde, jeg ønskede at føre frem til Landets Gavn. Og naar jeg gaar derover, gaar jeg vel derover med Følelsen af, at Arbejdet er slaaet i Stykker mellem Hænderne paa mig, men jeg gaar ogsaa derover med Vilje til at tage Arbejdet op derovre fra paany.« Talen blev holdt i stor Alvor, men uden Klynkeri. Alle fik Indtryk af, at her stod en Mand, der vel havde mødt stor Modgang, men ikke var segnet under den.

Under den lange Debat holdt især Borgbjerg Dommedag over det Ministerium og det Parti, der havde vist Alberti Tillid, og han svang sig op til Skældsordenes Højder. Han og andre havde faaet meget mere Ret i deres Angreb, end de selv nogen Sinde havde anet. Borgbjerg talte om »durkdrevne Sagførere og enfoldige Skolelærere,« han kaldte med en Vending fra »Social-Demokraten« Anders Nielsen for »Albertis Slagterhund.« Det skal dog tilføjes, at K. M. Klausen, Socialdemokraternes Ordfører, var stor nok til at yde J. C. Christensen personlig Retfærdighed. Hen mod Debattens Afslutning udtalte han nogle anerkendende Ord om J. C. Christensen, Ord, som denne altid var sin politiske Modstander taknemmelig for. Klausen omtalte den Henvendelse, som J. C. Christensen den 13. September sendte sine Vælgere i Ringkøbingkredsen. I denne skrev J. C. Christensen: »Jeg har levet af mit eget og paa mit eget.« Klausen sagde herom: »Det tror jeg er fuldt ud Sandhed, at det kan siges om den nuværende Konsejlspræsident. Jeg har haft Lejlighed til at følge denne Mands Færd i 13 Aar, og navnlig mindes jeg endnu mange Træk af ham i de Aar, vi sad sammen i Finansudvalget, og jeg kan saa fuldt ud anerkende Rigtigheden af den Sætning, at han har levet af sit eget og paa sit eget. Og jeg siger, at det er godt, at en Politiker, naar han træder tilbage, kan sige det med Sandhed og Ret. Saa sagde han et andet Ord, som jeg ogsaa tror er fuldt ud sandt, nemlig, at han forlader sin Plads med en ren Samvittighed. Det tror jeg ogsaa er fuldt ud sandt.« Derefter føjede Klausen til: »Men jeg vilde ønske, han kunde have føjet et tredje Ord til og sagt: Naar jeg nu forlader min Plads, gør jeg det saaledes, at ingen kan bebrejde mig, at jeg paa noget Punkt har svigtet det Program, jeg kæmpede for, før jeg kom til Magten. Kunde han have sagt det med Sandhed og Ret, tror jeg, at vi alle kunde have sænket Kaarden ved hans Afgang.«

Debatten, der optog fire Dages Møder, endte med, at de to Venstrepartiers Forslag blev vedtaget med 65 Stemmer (deriblandt Højremændene L. Dinesen og Chr. Reventlow), medens 38 sagde: Stemmer ikke, og ni var fraværende. Nogle Dage efter dannedes en ny Regering med N. Neergaard som Konsejlspræsident.

Efter sin Fratræden som Minister valgtes J. C. Christensen til Formand for Venstrereformpartiet. Og ogsaa paa anden Maade fik han Beviser for, at han stadig nød Tillid. Men heller ikke hans Modstandere var tavse.

Ogsaa uden for Rigsdagen blev J. C. Christensen Genstand for stærke Angreb. Radikale og socialistiske Blade udnyttede det skete med stor Ihærdighed. Man troede at kunne slaa politisk Mønt deraf. Den senere Professor og Folketingsmand C. N. Starcke, der dengang stod i det radikale Venstre, betegnede ved en radikal Sammenkomst Albertikatastrofen som en Landsulykke, der ikke burde udnyttes partipolitisk. Men Edvard Brandes tog til Genmæle og sagde: »Naar der endelig er falden en god Appelsin i vor Turban, bør vi ogsaa æde den.«

Særlig i København rejste den offentlige Mening sig, hidset af Avisernes Angreb, voldsomt mod J. C. Christensen. I Læ af hans Tillid har Alberti udført sine Bedragerier, sagde man. København blev J. C. Christensen en fjendtlig By. Det hændte, at Folk spyttede efter ham paa Gaden eller rejste sig og gik, naar han kom ind i en Sporvogn. Han fik Truselsbreve. Han sad en Dag i den Tid sammen med Thomas Larsen i Rigsdagens Restaurant. Han skød da et anonymt Brev over til Thomas Larsen. Det indeholdt en Trusel om, at J. C. Christensen vilde blive skudt, naar han forlod Rigsdagsbygningen. »Vil du foretage dig noget i Anledning af denne modbydelige Trusel?« spurgte Thomas Larsen. »Nej,« lød Svaret, »det vil jeg ikke, der er megen Fanatisme oppe i disse Dage, men jeg gaar min Gang, og saa maa Vor Herre om Resten.« J. C. Christensen bevarede sin Ro trods Haan, Angreb og Trusler*).

*) I Slutningen af September 1908 anmodede Justitsminister Høgsbro Retten om, at ogsaa Albertis Administration maatte blive inddraget under den retslige Undersøgelse af Albertis Forhold. 17. December 1910 faldt Dommen. Den lød paa otte Aars Tugthus. Alberti afsonede Straffen dels i Horsens, dels, paa Grund af Sygdom, paa Vridsløselille og løslodes 14. August 1917. Han levede derefter i København til sin Død 14. Juni 1932. Efter at have udstaaet sin Straf søgte han en Samtale med J. C. Christensen. Den, der skriver dette, rejste den 25. September 1930 i Tog sammen med J. C. Christensen fra Esbjerg til Fredericia. Han nød sin Morgencigar og var godt oplagt til at fortælle. »Jeg skal over til Kongens Fødselsdag,« sagde han. »Jeg plejer

at sende et Telegram, men i Morgen fylder Kongen 60.« I Samtalens Løb sagde hans Rejsefælle: »Der gaar Rygter om, at Alberti i sin Tid besøgte Dem. Vil De ikke fortælle, hvordan Besøget forløb?« »Jo, det skal jeg gerne,« sagde J. C. Christensen. »De ved jo, at jeg boede i Herluf Trollesgade, og De véd ogsaa, at jeg gerne staar tidligt op. Saa en Morgen Kl. 7 ½ ringede Dørklokken. »Det er noget tidligt Postbudet kommer i Dag,« tænkte jeg og gik ud og lukkede op. Og der stod saa en høj Mand, som jeg ikke rigtig kendte. »Det er Alberti,« sagde han. Det gav et Sæt i mig, og han fortsatte: »Jeg kommer for at bede Dem om ikke at bære Nag til mig for den store Ulykke, jeg bragte over Dem.« Jeg svarede: »Ja, det var en stor Ulykke, men jeg bærer ikke Nag til nogen, heller ikke til Dem. Bed De Gud om at tilgive Dem.« Og dermed sluttede Samtalen.«

LITTERATUR:

Venstres Partiprotokoller 1905—08 (Protokollen for Samlingen 1904—05 synes at være forsvunden). — Rigsdagstidende 1904—05, 1905—06, Overordentlig Rigsdagssamling Juli 1906, 1906—07, 1907—08 og 1908—09. — Det danske Folks Historie, VIII, 1929. (Povl Engelstoft: Mellem Systemskiftet og Verdenskrigen). — Anders Nielsen: Den politiske Situation. Redegørelse og Imødegaaelse (1905). — Anders Nielsen: Venstrereformpartiet og det forhandlende Venstres Valggruppe (1906). — Anders Nielsen: Før og Nu (1906). — H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, 1888—1906 (1930). — A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, IV, S. 98 og 101. — Aktstykker vedrørende Kaptain L. C. F. Lütkens Ophold i Berlin 1902—03 og Departementchef, Kaptain Lütkens Sendelse til Berlin 1906—07 m. m. (1919). — »Hejmdal« 14. Juni 1926. — Yngvar Nielsen: Norge 1905. — »Tiden« 4. Oktober 1912. — Hans Roger Madol: Christian IX (1936). — C. H. Rørdam: Hofdage hos Christian IX (1929). — C. H. Rørdam: Mine Referatdage hos Christian IX (1930). — Chr. Sonne: Min Livsmelodi (1938). — Svenn Poulsen og Holger Rosenberg: Islandsfærden (1907). — Betænkning afgiven af den dansk-islandske Kommission af 1907 (1908). — C. Th. Zahle: Den danske Husmand, 2. Udg. (1910). — K. K. Steincke: Haandbog i Forsørgelsesvæsen (1916). — Danmarks Sociallovgivning I—III, udgivet paa Indenrigsministeriets Foranstaltning (1918). — Utrykte Aktstykker i Venstres Sekretariat (angaaende »Venstrereformpartiets samvirkende Vælgerforeninger paa Sjælland«). — M. Hartling: Danmarks liberale Ungdom. Venstre-Ungdomsbevægelsen gennem 25 Aar (1933). — »Tiden«, 10. Februar 1911, 28. Marts 1913. — Forsvarskommissionens Betænkning (1908). — N. P. Madsen-Mygdal: Politiske Oplevelser (1912). — De københavnske Dagblade, »Sorø Amtstidende«, »Fyns Tidende«, »Frederiksborg Amts Avis«, »Ringkøbing Amts Dagblad« og flere Blade Juli, August og September 1908. — »Sorø Amtstidende« 15. Juni 1932, »Politiken« 15. Juni 1932 og »Berlingske Aftenavis« 14. Juni 1932. — Rigsretstidende. 4de Sag (1910). — »Vendsyssels Tidende« 14. Januar 1931 (Landstingsmand Thomas Larsen: J. C. Christensen og hans Personlighed).

SJETTE AFSNIT

FORSVARSSAGEN LØSES
MINISTERIERNE NEERGAARD OG HOLSTEIN

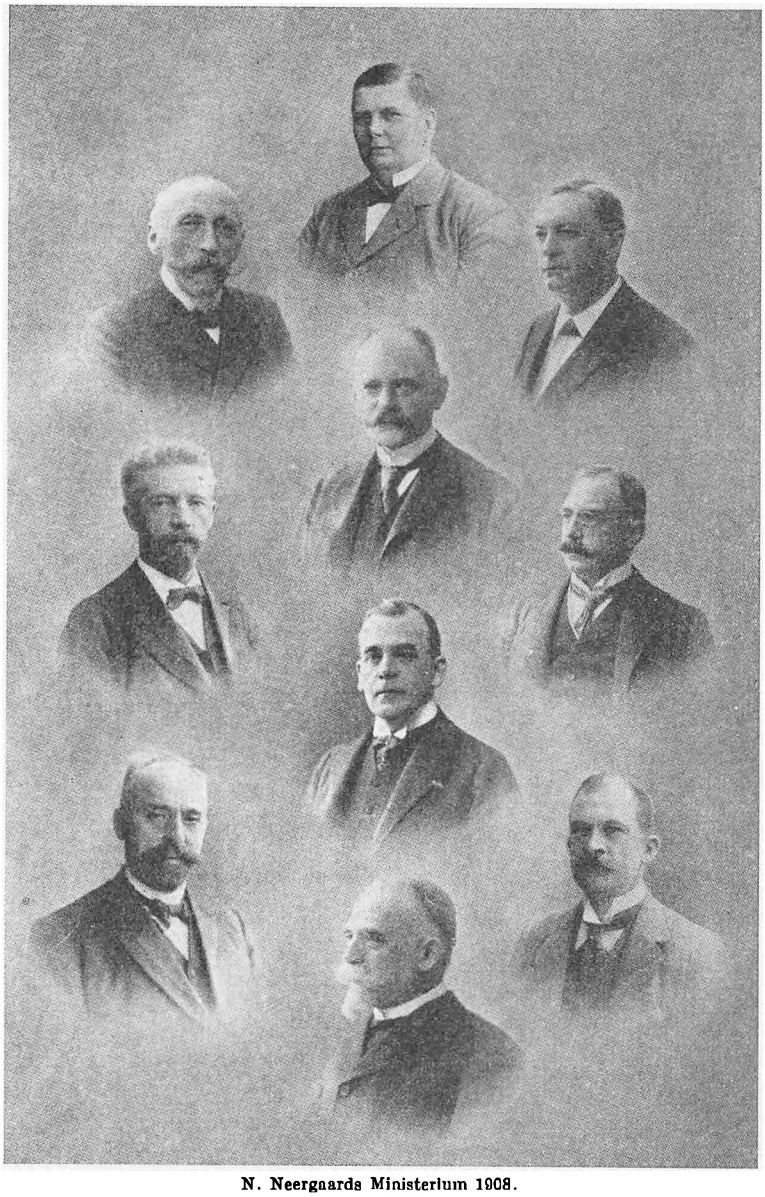
MINISTERIET NEERGAARD

Den 12. Oktober 1908 udnævntes Ministeriet N. Neergaard. Inden for Venstrereformpartiet havde man gerne set, at J. C. Christensen havde faaet Sæde i den nye Regering. Den Tillid og Hengivenhed, vi har til J. C. Christensen, regner ikke af ved en Tordenbyge, sagde P. Th. Nielsen i en Tale. Selv nærede J. C. Christensen intet Ønske om at blive Minister. Der var ogsaa i Venstrekredse nogen Stemning for, at Sigurd Berg skulde staa i Spidsen for den nye Regering. Men den offentlige Mening krævede med stor Styrke, at det blev Neergaard.

Ministeriet fik følgende Sammensætning: Neergaard blev Konsejlspræsident og Forsvarsminister, Grev C. W. Ahlefeldt-Laurvig, der var dansk Gesandt i Wien, Udenrigsminister, Stiftamtmand i Aalborg, Charles Brun Finansminister, Klaus Berntsen Indenrigsminister, Skibsreder Johan Hansen Minister for det nyoprettede Handelsministerium, og Svend Høgsbro, Anders Nielsen og Enevold Sørensen beholdt deres Stillinger som Justits-, Landbrugs- og Kultusminister. De, der haabede paa, at Ulykken skulde føre til Parlamentarismens Forlis, blev skuffede.

Ved Finanslovens 1. Behandling holdt Neergaard den 15. Oktober en kort Programtale. Han fremhævede, at det var »nødvendigt at omordne Landets Forsvarsvæsen paa en saadan Maade, at der skabes et virkeligt Neutralitetsværn af en Styrke, som nogenlunde svarer til, hvad der findes i europæiske Stater af lignende Størrelse som Danmark«. Regeringen agtede da ogsaa, saa snart ske kunde, at fremsætte et Forslag herom. Men inden der blev truffet nogen endelig Afgørelse, vilde Vælgerne faa Lejlighed til at give deres Vilje til Kende gennem et Folketingsvalg. Han omtalte, at det nøje skulde overvejes, hvad der kunde gøres for at mildne Albertiulykkens økonomiske Følger. Han lovede en grundig Undersøgelse af Albertisagen, og det var Regeringens Hensigt at søge hemmet »en saadan Forbindelse af betydende offentlige Stil-

linger med privat Erhverv, som aabnede Mulighed for Misbrug«. Neergaard gjorde opmærksom paa, at den forrige Rigsdagssamling var rig paa Love, og heldigt vilde det være at mindske Farten noget, især af Hensyn til Statens Finanser.

N. Neergaards Ministerium 1908.

Enevold Sørensen
Svend Høgsbro
Jensen-Sønderup

Anders Nielsen
N. Neergaard
Johan Hansen
Bjørn Jonsson

Klaus Berntsen
Ahlefeldt-Laurvig
Charles Brun

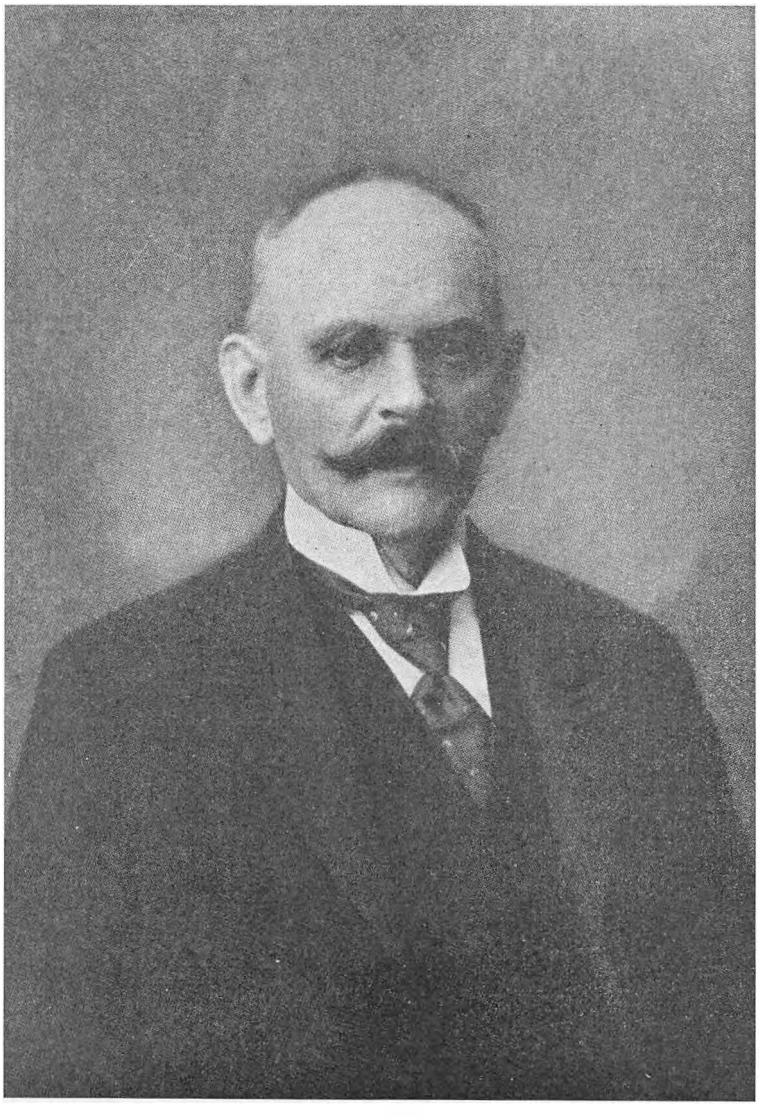
Saa begyndte Ministeriet sit vanskelige Arbejde. Det var ikke saa stærkt som dets Forgænger, før den store Katastrofe indtraf. Men mange følte, at den politiske Retfærdighed havde vundet en Sejr, da det forhandlende Venstres Fører blev Konsejlspræsident. Længe havde Neergaard og hans Parti levet paa Skyggesiden. Nu var Oprejsningens Dag kommen, og mange ogsaa uden for Venstre nærede stor Tillid til Regeringens Chef.

Kun faa blev Lovgivningsresultaterne i Samlingen 1908—09. Retsreformen blev forelagt paa ny med enkelte formelle Ændringer. Hensigten hermed var at faa Albertis Navn fjernet. Nu kom Høgsbros Navn til at staa under Loven. Der blev nedsat en Kommission til Udarbejdelse af Forslag om Lens, Stamhuses og Fideikommisgodsers Overgang til fri Ejendom. Ogsaa en ny Husmandslov blev vedtaget med adskillige Forbedringer i Forhold til den tidligere. Klaus Berntsen fik gennemført en Lov om Hjælp til Opretholdelse af Bondestandens Sparekasse. Ialt ydede

Staten 2 Mill. Kr. foruden enkelte Begunstigelser. De fleste Tillidsmænd kunde indbetale deres Garantisum, 2,000 Kr., og Sparekassens Forhold rettede sig langt hurtigere end ventet. Den Garantikapital paa 2 Mill. Kr., som Staten krævede rejst som Betingelse for sin Hjælp, blev let skaffet til Veje. Den sjællandske Bondestand og andre følte det som en Pligt at deltage i Genrejsningen. Ved den endelige Opgørelse fik Sparerne omtrent 74,5 % af deres Tilgodehavende. Bedragerierne beløb sig til ca. 15 Mill. Kr.

Men al politisk Interesse samlede sig i Virkeligheden om Forsvarssagen. Neergaard maatte selvfølgelig have Tid til at forberede Sagen. Han havde ikke været Medlem af Forsvarskommissionen, og Forsvarsministeriet var et nyt Felt for ham. Han erklærede offentligt, at han vilde bygge sit kommende Forslag paa Forsvarskommissionens Flertalsbetænkning. Den 12. Februar 1909 fremsatte han i Folketinget Forslag om en ny Forsvarsordning, ialt 11 Forslag. Hans Tale spændte over et Par Timer og blev holdt med stor Kraft og Varme for en fyldt Sal og overfyldte Tilhørerpladser. Forslaget fulgte for store Deles Vedkommende Flertalsbetænkningen. Han foreslog Landbefæstningen nedlagt inden for et Tidsrum af otte Aar. Forslagene vilde medføre en Udgift en Gang for alle paa 31 ½ Mill. Kr., foruden 10 ½ Mill. Kr., der ventedes indvundne ved Salg af de gamle Fæstningsværker, og en aarlig Merudgift paa 1,7 Mill. Kr. Stigningen i Udgifterne skulde indvindes ved en Forhøjelse paa 3 Mill. Kr. aarligt af Indkomst- og Formueskatten. Men paa et enkelt og meget væsentligt Punkt gik Neergaards Forslag langt videre end ventet. I sin Tale fastslog han, at det er et Lands Pligt at forsvare sin Neutralitet, og det Land, som forsømte denne folkeretlige Pligt, kunde ikke vente, at de øvrige Lande havde Interesse i, at dets Selvstændighed bevaredes. »Lynet kan slaa ned, naar det skal være«, sagde Neergaard, »og vor Fred og Selvstændighed kan blive afhængig af, hvad vi i Fredens Dage har ofret paa vort Neutralitetsværn«. Sjælland var mest udsat for Angreb. Landbefæstningen laa nu indeklemt mellem Huse og Haver. Men selvfølgelig maatte København som Landets vigtigste Punkt og Hærens Hovedbasis forsvares. En virkelig permanent Befæstning magtede vi ikke. »Vi maa derfor«, fortsatte Neergaard, »nøjes med at sikre Mobiliseringen ved at skærme Byen mod en Overrumpling fra Landsiden. . . . Det er imidlertid min bestemte Overbevisning, at Mobiliseringen ikke vil kunne sikres tilstrækkeligt, med mindre der i passende Afstand fra København lægges en Række forberedte, fremskudte Stillinger. . . . Saadanne Anlæg

i en Linje ca. 4¼ Mil lang fra Vejleaaens Udløb over Herstedøster, Ledøje, Søndersø og Furesøen til Vedbæk fremsætter jeg her i Overensstemmelse med Generalstaben og efter en af denne udarbejdet Plan Forslag om.« Anlæget vilde koste 10 ½ Mill. Kr.

N. Neergaard.

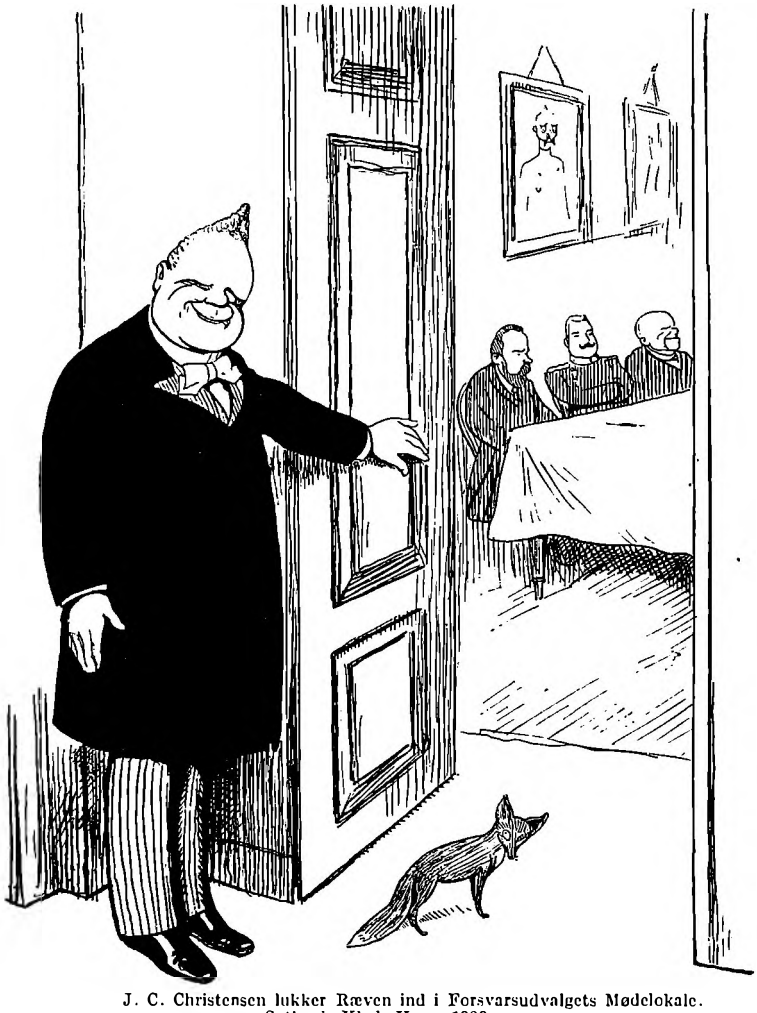
Den, der hin Februardag sad og fulgte Talen fra Folketingets Tilhørerplads, glemmer aldrig den stærke Bevægelse, der opstod, da Neergaard kom til Afsnittet om de fremskudte Forter. Det var, som en Bombe sprang. Neergaard vil altsaa nok sløjfe den gamle Landbefæstning, men han vil bygge en ny i Stedet for, sagde man.

Hvad vil J. C. Christensen, spurgte alle. Vil han ogsaa bøje sig for Generalstaben, eller vil han gaa mod de fremskudte Forter? Tør han byde Venstrevælgerne disse Forter, som trods Neergaards Benægtelse vil blive kaldt en ny Landbefæstning?

Svaret kom ved Lovens 1. Behandling den 17. Februar. Ogsaa den Dag var der Spænding i Luften. Formanden oplæste først nogle Meddelelser, der følltes intetsigende, og gav saa Ordet til J. C. Christensen, der talte fra sin Plads i Salen, som det den Gang var Sædvane. Han talte under lydløs Stilhed, for alle vidste, at hans Standpunkt kunde blive afgørende for Sagen. Han gav først en historisk Redegørelse. Og han fortsatte: »Maa jeg her indskyde nogle

Ord om Stillingen til vore sønderjydske Brødre. Det er jo klart nok, at bag Revanchetanken laa Haabet om en Genforening med vore sønderjydske Brødre, som den ligeledes laa bag Alliancetanken. . . Men dermed, at vi er gaaet over til at arbejde for Neutraliteten, følger ikke, at Haabet om Genforening med vore sønderjydske Brødre er borte. Tværtimod, det lever endnu, og det bør leve, indtil en Genforening kan finde Sted. Men vi bygger ikke Haabet om en Genforening paa vort Sværd eller paa vore Kanoner. Haabet bygges alene paa det tyske Folks Højsind og Retsind. . . Derfor vil vi appellere til og banke paa Retsindets Dør, indtil der en Gang lukkes op. Indtil da ønsker vi, at vore sønderjydske Brødre maa være gode, trofaste Borgere i det tyske Rige, men naturligvis ogsaa altid kræve sig behandlede som saadanne. At kræve Ret og øve Ret, det er Vejen til Genforeningen.« J. C. Christensen fortsatte med at sige, at kom man og tilbød Danmark Alliance med gyldne Løfter om at faa det tabte tilbage, da maatte vi sige Nej. Han ønskede et virkeligt Nabovenskab, og han ønskede, at Retsindet vilde sejre mellem de to Folk. Han omtalte dernæst Deuntzers og Raben-Levetzaus Arbejde for Neutralitetstanken, og han fremhævede, at ogsaa Kongen havde gjort et godt Arbejde i den Henseende. Han var ikke sikker paa, at vi kunde faa en billigere Forsvarsordning end den nuværende. Han vidste nok, at han i Halvfemserne havde talt om Militærudgifternes Nedsættelse. Og man havde stærkt bebrejdet ham, at han havde forladt dette Standpunkt. Men krævede Opretholdelsen af vor Neutralitet større økonomiske Ofre, da maatte gamle Udtalelser om Nedsættelse ikke være en Hindring. Han omtalte dernæst Spændingen mellem England og Tyskland. Enhver Fredsven maatte ønske, at den kunde udløses uden Krig, »men man kan ikke vide, naar Lynet flammer«. Hvad kræves der da af os? Der kræves, hvad vi alle er enige om, og hvad Udlandet venter af os, at vi ikke tager Parti for nogen af de stridende Parter. Men dernæst kræves der af os, at vi »indretter vort Militærvæsen saaledes, at Tyskland for sin Part kan tro, at England ikke vil kunne overfalde os ved et Kup eller en Overrumpling og bruge vore Magtmidler mod Tyskland og omvendt.« Han fortsatte med at sige, at han fuldt ud sluttede sig til Forslaget om Søværnets og Hærens Udvidelse. Og han var enig i, at Landbefæstningen skulde nedlægges. Men selvfølgelig skulde København værnes, ogsaa fra Landsiden. Han glædede sig over, at Neergaard havde foreslaaet to Fløjforter, et ved Vedbæk og et ved Mosede. Det var en Mangel ved Forsvarskommissionens Flertalsindstilling, at de ikke fandtes foreslaaede

der. Han fandt dem nødvendige. Han havde selv tænkt at stille Forslag om to saadanne Fløjforter. Og han troede, at Mobiliseringen selv i ugunstigste Tilfælde derved sikredes. Men — og nu udløste J. C. Christensen Spændingen — han troede ikke, at de fremskudte Forter var nødvendige for at sikre Mobiliseringen. Han vilde selvfølgelig lytte til alt, hvad der kunde siges om deres Nødvendighed, inden han fældede en endelig Dom, men han regnede ikke med, at Forsvarsministeren var i Stand til at overbevise ham. Straks da han hørte, at Ministeren vilde foreslaa disse fremskudte Forter, tænkte han, om han ikke for Fredens Skyld skulde gaa med ogsaa til den Del af Forslagene. Men han kunde ikke.

J. C. Christensen lukker Ræven ind i Forsvarsudvalgets Mødelokale. Satire i »Klods-Hans« 1909.

For Højre var Forslagene en stor og glædelig Overraskelse. Højre ønskede ganske vist ikke Landbefæstningen nedlagt. Men om det Spørgsmaal kunde der vel forhandles, tænkte man. Og ellers var Forslagene jo et Fremskridt. Socialdemokraterne og de radikale gik stærkt mod Forslagene.

I Ministeriet havde Anders Nielsen taget Forbehold over for de fremskudte Forter, medens de øvrige Ministre fulgte Neergaard. Ogsaa i Venstrereformpartiet fremkaldte Forslagene Uenighed. En større Del fulgte J. C. Christensen, en mindre sluttede sig til Neergaards Standpunkt. Det nedsatte Udvalg arbejdede med J. C. Christensen som Formand og Ordfører overordentlig hurtigt. Allerede 6. April afgav det Betænkning. Af Udvalgets otte Venstremedlemmer sluttede fem sig til J. C. Christensens Standpunkt, to, Jensen-Toustrup (det

forhandlende Venstre) og Lindø (Venstrereformpartiet) sig til Neergaards. Ved Forslagenes 2. Behandling 16.—23. April traadte Modsætningen mellem Neergaard og J. C. Christensen stærkere frem end tidligere. De stod fast hver paa sit Standpunkt. J. C. Christensen udtalte, at de moderate Venstremænd og Højre nu gik sammen som i 1894. I Valgkredsene bekæmpede de i Forening Venstrereformpartiets Kandidater. Han havde haabet paa Samarbejde om en Løsning. Og stod hans Person som en Hindring herfor, skulde han gerne træde tilbage, mens Sagen ordnedes. Neergaard svarede, at han ansaa en Forsvarsordning uden de fremskudte Forter for en Fare for Landet. Derfor maatte Regeringen sætte sit Liv ind for den foreslaaede Ordning. J. C. Christensens Tale havde indeholdt truende Toner, men han advarede mod oprivende Strid mellem de to Parter. J. C. Christensen beklagede, at Neergaard fastholdt sit Standpunkt. Det vilde, som allerede set, medføre, at Neergaards Tilhængere og Højre — Forsvarsvennerne, som det hed — vilde søge sammen mod Venstrereformpartiet. En saadan Bevægelse vilde forkludre Sagen. Neergaard erklærede, at det forhandlende Venstre hverken havde Lod eller Del i denne Bevægelse.

Ved Afstemningen om Befæstningslovens § 3 (de fremskudte Forter) stemte 69 for, 35 imod. Af de 69 tilhørte 35 Venstrereformpartiet, de øvrige Socialdemokratiet og det radikale Venstre. De 35, der stemte for, var det forhandlende Venstres Medlemmer, 10 Medlemmer af Venstrereformpartiet (foruden Ministrene Høgsbro, Jensen-Sønderup og Enevold Sørensen) og desuden Højres Medlemmer. To Medlemmer af Venstrereformpartiet sagde: Stemmer ikke, og fire af dets Medlemmer var fraværende.

Venstre i Rigsdagen stod da delt, og det samme var Tilfældet med Venstres Presse. Venstre gik da ikke til Valg under gunstige Varsler.

Valget fandt Sted den 25. Maj. Nogen Tid før indgav Anders Nielsen sin Afskedsbegæring, men Kongen bad ham om at fungere indtil videre. I Valgkampen kom navnlig Befæstningsspørgsmaalet stærkt i Forgrunden. I nogle faa Kredse stod to Venstrereformpartimænd med forskellig Opfattelse af Forsvarsordningen over for hinanden som Modkandidater. Det var saaledes Tilfældet i Nørresundbykredsen, hvor Gaardejer P. P. Pinstrup stillede sig mod Trafikminister Jensen-Sønderup, dog uden at blive valgt. Men i ikke faa Kredse bekæmpede det forhandlende Venstre Kandidater af J. C. Christensens Farve. Mange Steder støttede Højre Venstrekandidater, der sluttede sig til Neergaards

Standpunkt, »de besindige Venstremænd«, som »Nationaltidende« kaldte dem. Og mange Steder gjorde Neergaards Venner Gengæld. I adskillige Kredse samarbejdede Socialdemokraterne og de radikale.

Striden i Venstre gav nu som før Modstanderne Sejr. Valget viste følgende Resultat (Tallene fra 1906 vedføjet):

Venstrereformpartiet fik 82,610 Stemmer (98,501) og 38 Mandater, deraf 11 for Neergaards Forsvarsplan (57).

Det forhandlende Venstre fik 19,241 (20,487) og 11 Mandater (9).

Det radikale Venstre fik 59,052 (41,460) og 20 Mandater (11).

Højre og frikonservative fik 65,874 (64,204) og 21 Mandater (13).

Socialdemokraterne fik 93,079 (76,612) og 24 Mandater (24).

Svend Høgsbro faldt i Store Hedinge for en radikal Venstremand. Medvirkende hertil var, at hans gamle Højremodkandidat, Jacob Scavenius, nu anbefalede ham. Den tidligere Krigsminister, General Madsen, valgtes i Københavns 7. Kreds som Tilhænger af Neergaard. To af det radikale Venstres kommende Førere kom ved dette Valg ind i Folketinget, P. Munch for Langelandskredsen, Ove Rode for Holbækkredsen.

Valget betød et stort Nederlag for Venstrereformpartiet. Medvirkende hertil var ogsaa Albertikatastrofen, som ikke mindst de radikale udnyttede stærkt. Sammen med det forhandlende Venstre talte det kun 49 Stemmer. Bag de fremskudte Forter stod foruden Højre kun 22 Venstremænd. En Løsning af Forsvarssagen kunde da kun naaes ved et Forlig mellem de tre Venstregrupper og Højre. Socialdemokraterne og de radikale haabede inderligt, at alt vilde ende i ingenting. Nogle Dage efter Valget sagde Madsen-Mygdal til J. C. Christensen, at nu maatte Forsvarssagen helst hvile nogle Aar. Men den sidste svarede: »Faar jeg ikke den Sag løst, gaar jeg ud af dansk Politik«.

Neergaard lod Rigsdagen indkalde til en overordentlig Samling i Juni Maaned. Og den 12. Juni forelagde han paa ny Forsvarsforslagene med de af Ministeriet antagne Ændringer. Men Kløften mellem Neergaards og J. C. Christensens Standpunkt blev ikke mindre. De fremskudte Forter, sagde den sidste, er forladt af Guder og Mennesker. Vi stiller os mod Københavns Landbefæstning og mod de fremskudte Forter. Den 21. Juli blev de sidste igen nedstemte, med 63 Stemmer mod 41. Forsvarssagen er kørt fast, sagde J. C. Christensen.

De radikale og Socialdemokraterne haabede, at J. C. Christensens Modstand vilde faa alt til at ende i Kaos, og fra den Side stilledes Angrebene paa ham i

Bero. Men fra anden Side lød der bitre Ord mod ham. Man talte om hans Stædighed og Stejlhed. »Dannebrog« skrev, at hans mange smukke Løfter om Støtte og Forhandling var bristede som Sæbebobler, og maaske havde de aldrig været andet end Sæbebobler. »Fyns Tidende« gjorde opmærksom paa, at det maatte dog være en Tankeløshed, naar han tilsagde Ministeriet Støtte i samme Øjeblik, som han ønskede at tage Livet af det.

Da der ikke syntes at være Vej frem, indgav Neergaard 31. Juli Ministeriets Afskedsbegæring. Samme Dag udmeldte den Neergaardske Fløj sig af Venstrereformpartiet og dannede en 11 Mands-Gruppe med N. P. Lindø som midlertidig Formand.

MINISTERIET HOLSTEIN

Der fulgte en lang og pinlig Ministerkrise. Kongen søgte Vejledning hos de førende Politikere, og den 3. August havde han en længere Samtale med Grev Holstein-Ledreborg. I Venstrekredse ansaa man denne for særlig egnet til at danne en ny Regering. Der stod Glans om hans Navn fra gammel Tid, og han vilde ved sin Fjernhed fra de sidste Aars Stridigheder kunne virke formidlende mellem Venstregrupperne. Men han sagde Nej til Kongens Opfordring. Han henviste til, at hans Helbred var vaklende, og at han efter næsten 20 Aars Fravær fra Rigsdagen kun kunde have ringe Kendskab til Personer og politiske Forhold. I en Samtale med »Roskilde Tidende« 7. August udtalte han, at Forsvarssagen efter hans Mening var kørt fuldkommen fast. Han mente, at den maatte lægges hen foreløbigt. Han lagde ikke Skjul paa sin Kølighed over for Forsvarssagen: »En forstandig, loyal Udenrigspolitik er for Resten mere værd for Landets Bestaaen end alle Fæstninger«. Han pegede paa, at et Opløsningsvalg til Folketinget maaske kunde løse Knuden.

Kongen henvendte sig derefter til Grev Frijs, men dennes Forsøg paa at vinde Tilslutning til Dannelse af en Regering glippede. Venstre ønskede en Venstreregering. I Hofkredse kom nu Tanken om et Forretningsministerium stærkt paa Tale, og Kongen samtalede herom med Admiral Richelieu. Men Udsigten til, at et uparlamentarisk Ministerium kunde blive Udgangen, fik de tre Venstregrupper til at henvende sig til Grev Holstein. Den 10. August tog Jensen-Toustrup og Lindø i Automobil til Ledreborg for at anmode Holstein om at komme til København. Den følgende Dag kom han, og der førtes en Række

Forhandlinger, som endte i en Overenskomst mellem de tre Venstregrupper. De fremskudte Forter skulde udgaa af Forslaget, og Landbefæstningen nedlægges senest 31. Marts 1922. Paa Venstregruppernes Opfordring sagde Holstein nu Ja til at staa i Spidsen for en ny Regering.

Den 13. August udsendte Folketingets Højregruppe en Erklæring, vedtaget med 13 Stemmer mod fem. I denne tilraadede de tretten Højremænd, at Grev Holstein dannede en Regering med Forsvarssagens Løsning som Maal. Den frikonservative Gruppe i Landstinget vedtog en lignende Udtalelse.

Om Eftermiddagen samme Dag havde Kongen en Samtale med Holstein, men Samtalen endte, uden at Kongen rettede Opfordring til ham om at danne en Regering. Kongen førte derimod Forhandlinger til anden Side. Han bad, men forgæves, Klaus Berntsen om at træde til. Og atter kom et Forretningsministerium med Richelieu som Chef paa Tale, og denne var mere end villig. Men baade Kongen og Richelieu indsaa dog efter nøjere Overvejelse, at Vejen til Ledreborg var den eneste farbare. Holstein var imidlertid taget hjem, og han tænkte sikkert ikke paa selv at melde sig paa Amalienborg. Men den 14. August om Formiddagen kørte Kronprins Christian i Automobil til Ledreborg for paa Kongens Vegne — en lige saa usædvanlig som ærefuld Maade at blive kaldt til Kongen paa — at anmode Holstein om at følge med til København, hvilket skete. Om Eftermiddagen modtog Holstein Kongens Opfordring, og den 16. August udnævntes Ministeriet Holstein. Konsejlspræsidenten overtog ikke selv noget Fagministerium. Efter hans, Kongens og Neergaards Ønske overtog J. C. Christensen Forsvarsministeriet. Neergaard blev Finansminister, Ahlefeldt-Laurvig, Høgsbro, Enevold Sørensen, Anders Nielsen, Klaus Berntsen og Johan Hansen beholdt deres Ministerier, og Thomas Larsen afløste Jensen-Sønderup som Trafikminister.

Holstein havde ønsket Tilknytning til de radikale, og skønt fraraadet af Neergaard tilbød han C. Hage Handelsministeriet, men fik Afslag. Med Højre vilde Holstein ingen Forhandling have, og han afviste Parkov, der som Udsending fra Højre efter Opfordring fra Ellevemandsgruppernes Formænd henvendte sig til ham. Holstein anede ikke, at Lindø og Jensen-Toustrup stod bag denne Henvendelse. Men Højre gik ud fra som givet, at Holstein viste Besked hermed, og Parkov meddelte ikke sit Parti, at Holstein havde afvist ham.

Den nye Konsejlspræsident paatog sig ikke sit Hverv med Glæde. Men han følte det som en Pligt at træde til. Han saa, at det vilde være til Skade for det

parlamentariske System, om der ikke kunde dannes en Venstreregering, og han haabede, at en Regering med ham som Chef kunde nærme de tre Venstregrupper til hinanden.

Ministeriet fik en god Modtagelse i Venstrepressen. Dog fandt det forhandlende Venstres Blade, bl. a. »Fyns Tidende«, »Sorø Amtstidende« og »Vejle Amts Folkeblad«, at Thomas Larsens Optagelse i Ministeriet i Stedet for Jensen-Sønderup ubegrundet. J. C. Christensens Indtræden vakte en Storm af Forbitrelse i radikale og socialdemokratiske Blade og ogsaa i en Del af Højrepressen. »Nationaltidende« skrev: »I Sandhed! Forsvarssagens saakaldte Løsning er dyrekøbt«. Og de radikales Hovedorgan »Politiken« skrev: »I Ly af et gammelt Navn har nu Hr. Christensen paa ny krydset sig frem, men Stormen kan atter rejse sig«.

Bladet fik Ret. J. C. Christensen havde meddelt, at kun Pligtfølelse havde nødet ham til at overtage Forsvarsministeriet, og at han havde i Sinde at træde tilbage, naar Forsvarsspørgsmaalet var løst. Men en Bølge af Harme rejste sig nu mod ham, med ligeligt Tilløb fra Albertisagen og hans Stilling til Forsvarsspørgsmaalet. Den 29. August gik et Protesttog — navnlig bragt i Stand af yderliggaaende Højremænd — gennem Københavns Gader. Kongen havde nægtet at modtage det. De protesterende Københavnere — en enkelt graaskægget Bondemand vakte Opsigt, skrev et Blad — samledes i Lørups Ridehus. Og Talerne sparede ikke paa Smædeord. Senere modtog Kongen en Protestadresse, som han i Konsejlspræsidentens Nærværelse gav et afvisende Svar. Men fra et stort Tal af Venstreforeninger og fra mange Møder fik J. C. Christensen Hilsener, der udtalte Tillid. Samme Dag, Protestmødet holdtes, samledes 2000 Mennesker til et Venstremøde paa »Dannerhøj« i Vendsyssel. Herfra sendtes en Hilsen til Ministeriet, hvori der udtaltes en dyb Harme over de lavtliggende Angreb paa J. C. Christensen.

Den 19. August tog Rigsdagen fat paa ny efter Ministerferien. Men forud for Folketingets Møde forefaldt en Begivenhed, der vakte baade Opsigt og Munterhed. Mødet skulde begynde Kl. 1. En Del Medlemmer havde sat sig til Rette i deres Stole. Men nogle Minutter før Kl. 1 traadte pludselig en middaldrende Kvinde, der ubemærket var kommen ind i Folketingssalen, hen foran Formandspladsen, greb Formandens Klokke og ringede kraftigt med den, hvorpaa hun holdt følgende Tale for de forbavsede Medlemmer: »Her sidder I danske Mænd og købslaar og sjakrer i Magtbrynde og Egennytte om Landets Ve og Vel, men det skal siges Eder fra dette Sted: Danske Kvinder for-

agter og brændemærker Eder som en Hob fædrelandsløse Lejesvende, der forraader Danmarks Ære«.

Den ukaldede Talerinde var en ivrig Forsvarskvinde, Frk. Mary Westenholtz. Efter at hun havde udslynget sin Bandstraale, forlod hun igen Salen, og Formanden, A. Thomsen, fik igen Raadighed over sin Klokke, og Mødet kunde begynde.

Dette Optrin vidnede om, til hvilket Højdepunkt af Harme og Ubesindighed Forsvarsforhandlingerne havde hensat adskillige Medborgere. Frk. Westenholtz udsendte sin Tale gennem »Ritzaus Bureau« og har siden hvert Aar ladet Kraks blaa Bog notere i sin Levnedsbeskrivelse: »Talte i Rigsdagen 19. Aug. 1909«. Den 22. August bragte 4—500 Kvinder fra København og Nordsjælland hende en Hyldest og Tak i hendes Hjem paa Folehavegaard ved Hørsholm.

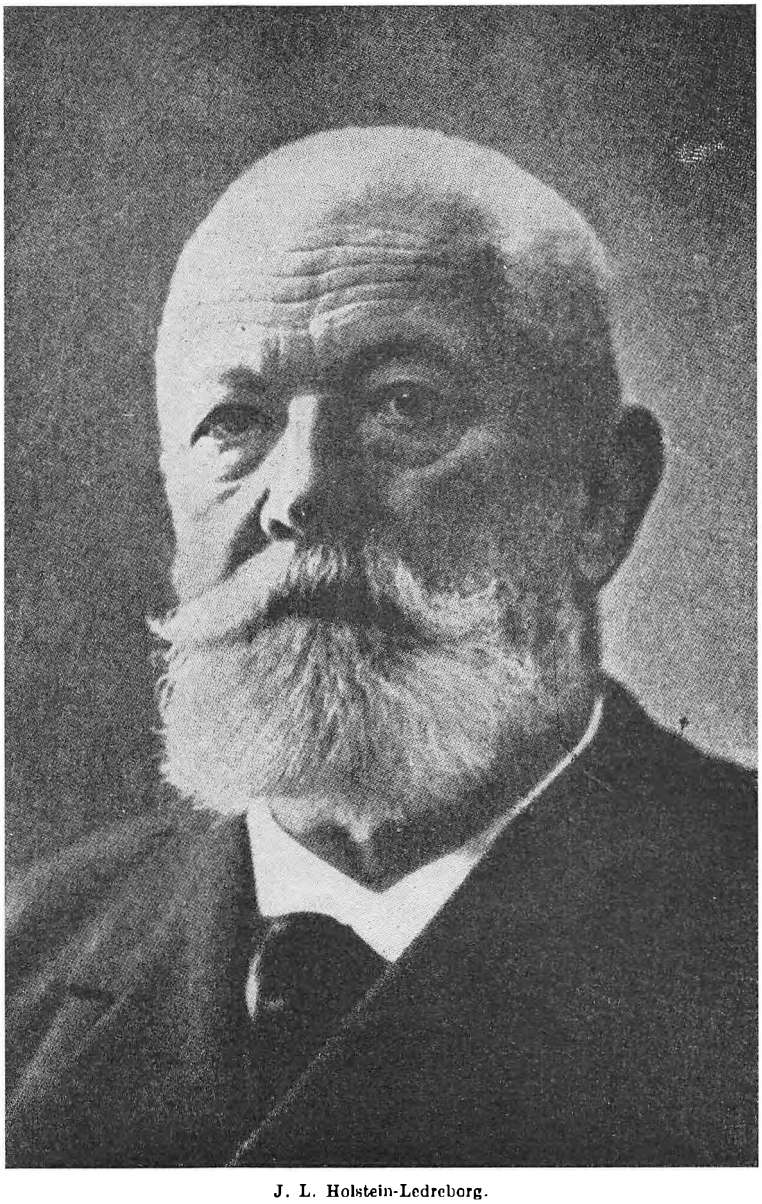
Den 25. August og følgende Dage foretog Folketinget 3. Behandling af Forsvarslovene. Igen blev Albertisagen brugt. J. C. Christensen svarede paa alle Angreb med at sige, at han vilde »blive staaende og tage, hvad der følger paa, indtil Forsvarssagen bliver færdig«. Holstein søgte man at ramme med gamle Udtalelser om Forsvarssagen. Han svarede dertil »Der er talt om forskellige gamle Udtalelser fra mig og fra andre. Det tillægger jeg Tingets videnskabelige Sans for arkæologiske Studier, og skal ikke komme ind paa alt det, der vedrører gamle Udtalelser, men jeg maa sige, at den hele Køkkenmødding er til de Herrers fri Raadighed«. J. C. Christensen gjorde enkelte saglige Indrømmelser, men hvad angik Landbefæstningens Nedlæggelse og Nægtelse af de fremskudte Forter stod han fast. De forskellige Forslag vedtoges, Befæstningsforslaget med 61 Stemmer mod 41. Fire Højremænd sagde: Stemmer ikke.

I Landstinget kæmpede Estrup og hans Venner for at bevare Landbefæstningen. Ogsaa i Landstinget gjorde J. C. Christensen visse Indrømmelser, men veg ikke med Hensyn til Landbefæstningen. Befæstningsforslaget vedtoges med 30 Stemmer mod 25. Da der i Landstinget var foretaget enkelte Ændringer i det, gik det tilbage til Folketinget, hvor det vedtoges med 59 Stemmer mod 48. Blandt de 59 var et Flertal af Højres Medlemmer, fem Højremænd stemte imod og to svarede: Stemmer ikke. Ogsaa ved Afstemningen om Hærens Ordning delte Højre sig. Det tilsluttende Forslag om Indkomst- og Formueskat til Staten blev ligeledes vedtaget. Forsvarslovene stadfæstedes 25. September 1909. Samme Dag sluttede Rigsdagssamlingen.

Forsvarslovene vilde medføre en aarlig Merudgift paa 2½ Mill. Kr. og 31½ Mill. Kr. en Gang for alle. Den vedtagne Ordning bragte da i Erindring Venstres Tilbud i 1876. I Aarene 1867—72 anvendtes aarligt pr. Indbygger 8,30 Kr.

til Forsvarsudgifter. I 1910 var det tilsvarende Tal 10,60 Kr. Samme Aar beløb Forsvarsudgifterne i Frankrig sig til 26,15 Kr. pr. Indbygger, i Tyskland 19,22 Kr., i Sverige 14,47 Kr., i Holland 11,09 Kr., i Belgien 9,14 Kr. og i Norge 8,27 Kr.

Samme Dag, Rigsdagssamlingen sluttede, udsendte de 27 et nyt Program, ført i Pen af J. C. Christensen. Det var, blev der sagt fra de to andre Venstregruppers Side, noget radikalt præget. Dette hindrede dog ikke, at de tre Venstregrupper traadte i nærmere Samarbejde end tidligere. I November fik dette Samarbejde fast Form. Der valgtes en »Delegation«, fem fra Venstrereformpartiet og to fra hvert af de to Ellevemandsgrupper, med Anders Nielsen som Formand, til at drøfte de Spørgsmaal, som laa for.

J. L. Holstein-Ledreborg.

Men før dette foregik, faldt Ministeriet Holstein. Den 4. Oktober aabnedes Rigsdagssamlingen 1909—10, og 18. Oktober tog J. C. Christensen, som han havde bebudet, sin Afsked. Holstein overtog midlertidigt hans Ministerium. Men nogle Dage efter førte Begivenheder af dramatisk Art til det overraskende Resultat, at hele Ministeriet maatte gaa.

Under Finanslovens 1. Behandling 20. Oktober fremsatte Højres Ordfører, Kaptajn Halsted nogle Udtalelser, som Holstein paa det kraftigste modsagde. Halsted udtalte, »at den Gang Ministeriet skulde dannes, lod den nuværende

højtærede Konsejlspræsident forespørge, om Højregruppen tilraadede, at Ministeriet dannedes« paa Grundlag af Forsvarsoverenskomsten. Da Halsted senere gentog, at Holstein havde søgt Støtte hos Højre, afbrød denne med at sige: »Det er ikke sandt«. »Jeg har ikke søgt de Herrers Støtte«. Efter Halsteds Tale, tog Holstein straks Ordet og udtalte, hvad rigtigt var, at han ikke havde bedt Højre om Støtte: »Jeg har ikke, hverken direkte eller indirekte, henvendt mig til Højre. Hvis andre har gjort det, er det sket uden min Opfordring og uden mit Vidende«. Der kom, fortsatte han, et Medlem af Højre (Parkov) og meddelte mig, at Højre vilde støtte mit Ministerium, dannet paa Grundlag af Forligspunkterne, altsaa Nedlæggelse af Københavns Befæstning. Men jeg svarede ham, at jeg ikke havde bedt om Højres Støtte og ikke engang bedt om at faa noget at vide om Højres Stilling. Dette berørte det nævnte Medlem ubehageligt, »og jeg søgte derfor, iøvrigt med Venlighed, at vise, at det ikke var min Hensigt at fornærme ham eller Partiet, men at jeg hverken havde ønsket, ventet eller bedt om deres Støtte. . . Jeg regnede ud, at de Herrer kom nok og støttede Ministeriet, og det synes jeg ogsaa er slaaet ganske godt til«. Det var Kamptonen fra Estruptiden, der her lød. Der veksledes en lang Række korte Bemærkninger. Holstein hævdede stadig og med Rette, at han ikke havde søgt Højres Støtte og drillende føjede han til, at det ganske vist blev ham meddelt, »at de Herrer var villige til at nedlægge Københavns Landbefæstning 1922«. Højre følte den Haan, der laa i Holsteins Ord, og den følgende Dag stillede Partiet en Dagsorden, hvori udtaltes Mistillid til Konsejlspræsidenten. Holstein svarede, at det aldrig havde været hans Agt at føre konservativ Samlingspolitik, og han havde ikke givet nogen som helst Anledning til, at man kunde tiltro ham dette. Vedtagelse af Dagsordenen vilde medføre hele Ministeriets Afgang. Ogsaa Socialdemokraterne og de radikale stillede Mistillidsdagsordener. De sidstes lød: »Idet Folketinget udtaler sin Mistillid til Ministeriet Holstein-Ledreborg, gaar Tinget over til næste Sag paa Dagsordenen«. Baade Socialdemokraternes og Højres forkastedes, men de radikales vedtoges med 49 Stemmer mod 44. For den stemte de radikale og Socialdemokraterne og desuden otte Højremænd. 13 Højremænd sagde: Stemmer ikke. Uden at tænke paa Følgerne stemte de otte for de radikales Dagsorden. De vilde se Blod, koste hvad koste vilde. Straks efter Afstemningen tog Holstein Ordet og erklærede: »Det er en Selvfølge efter denne Afstemning, at Ministeriet agter at indgive sin Demission«. Det skete et Par Dage senere.

SYVENDE AFSNIT

GRUNDLOVSSAGEN KOMMER I FORGRUNDEN

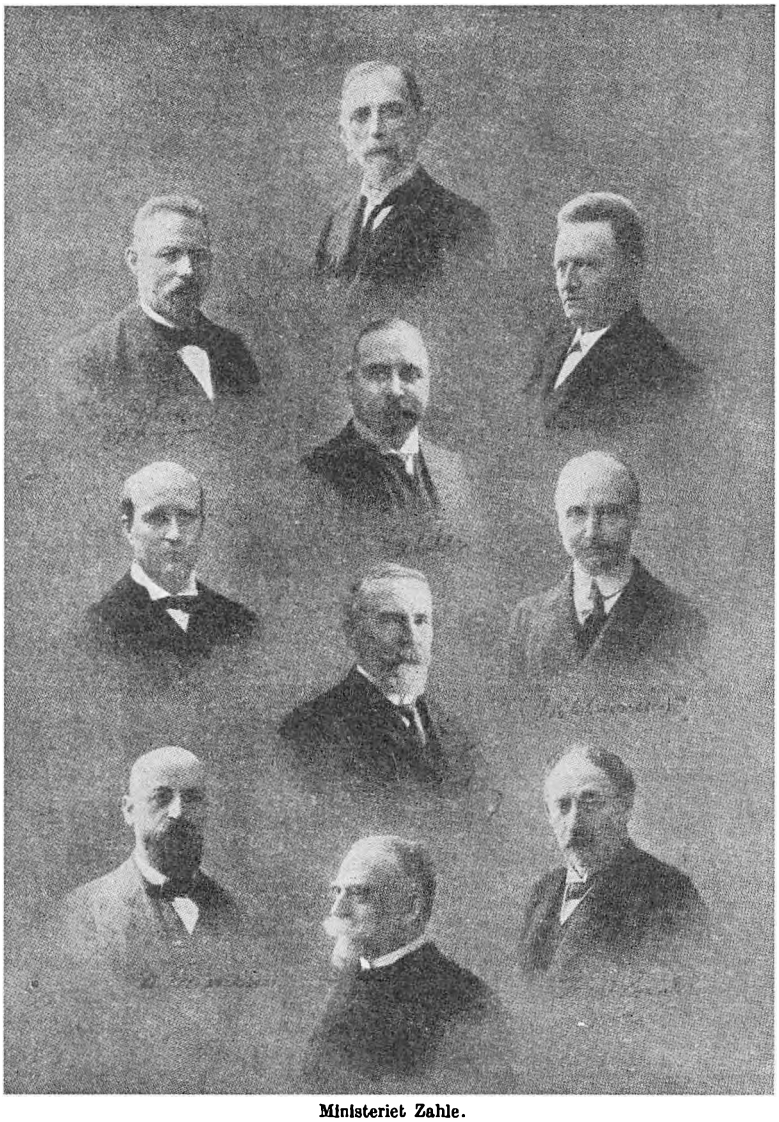
MINISTERIET ZAHLE

Holstein tilraadede Kongen at henvende sig til Formanden for det Parti, hvis Dagsorden var blevet vedtaget, Overretssagfører C. Th. Zahle. Kongen havde en Samtale med Zahle paa Fredensborg Slot, men han rettede ikke formelt nogen Opfordring til ham om at danne en ny Regering. Kongen henvendte sig derimod til Klaus Berntsen, der afslog Opfordringen og ligeledes henviste til Zahle, til hvem da Kongen paa ny henvendte sig. Den 28. Oktober udnævntes en radikal Venstreregering med Zahle som Chef. Zahle overtog selv Justitsministeriet, Erik Scavenius blev Udenrigsminister, Edvard Brandes Finansminister, P. Munch Indenrigsminister, Provst M. C. B. Nielsen Kultusminister, Chr. Krabbe Forsvarsminister, Gaardejer Jensen-Onsted Trafikminister, Poul Christensen Landbrugsminister og Generalkonsul W. H. O. Weimann Handelsminister. Indtil Krabbes Hjemkomst fra Udlandet den 22. November fungerede Zahle som Forsvarsminister.

Den nye Regering havde ikke Flertal i Folketinget. Det radikale Venstre talte kun 20 af Folketingets Medlemmer, men de 24 Socialdemokrater tilsagde Ministeriet Støtte. Her indledes da den nære Forbindelse mellem de radikale og Socialdemokraterne, som ogsaa senere blev Grundlag for Regeringsdannelse. Det nye Ministeriums Medlemmer frabad sig at bære Uniformer og at modtage Titler og Ordener.

Da Edvard Brandes den 30. Oktober paa ny forelagde Finanslovforslaget, udtalte han, at det vilde være ørkesløst at prøve paa at ændre de nys vedtagne Forsvarslove. Ministeriet er Modstander af disse Love, sagde han, og fortsatte med at sige en Vending, der ofte senere er bleven gentaget: »Dog Lov er Lov, og Lov skal overholdes«. Den 3. November holdt den nye Ministerchef sin Programtale. Han fremhævede, at Ministeriet vilde forløfte sig, hvis det vilde føre det radikale Venstres Program ud i Livet straks. Men Ministeriets Dannelse var et Skridt hen mod dette Maal. Senere udtalte han ikke uden Selv-

følelse: »Vor første Opgave som Regering er at optræde saaledes, at Vælgerne genvinder Troen paa, at der er Politikere i Danmark, der staar som Mænd bag deres Ord. Vi vil ikke svigte vor Fortid. Der ses hen til os med Forhaabning, men ogsaa med Ængstelse. Der er mange, mange, der siger: Disse Mænd tror vi, men det er ogsaa det sidste Hold af Politikere, vi tror«. Ministeriet, sagde Zahle, har tre Hovedopgaver: at rense ud efter Alberti, og Rigsretsanklage mod Berg og J. C. Christensen maatte overvejes, at arbejde for en ny Valgkredsordning og at søge Grundloven ændret i frisindet Retning.

Ministeriet Zahle.

I December vedtog Folketinget med 60 Stemmer (de to Regeringspartier og Højre, undtagen Dinesen) Rigsretstiltale mod Berg og J. C. Christensen. 38 svarede: Stemmer ikke. Inden for Venstre saa man med Harme paa, at to Venstremænd stævnedes for Rigsretten. I Provisorieaarene undlod Venstre at anklage Højres Ministre for Rigsretten, idet man fandt, at denne Ret i Følge sin Sammensætning (Højesterets Medlemmer og Medlemmer af Landstinget i Forening) ikke kunde undgaa at være en politisk Ret. Venstre fandt, at den fulde Opklaring kunde ske under Albertisagens Behandling ved den almindelige Domstol.

Det lykkedes ikke Ministeriet at faa gennemført en ny Valgkredsordning. Allerede inden Ministerskiftet havde Medlemmer af det radikale Venstre

med Ove Rode som Ordfører fremsat Forslag til en omfattende Ændring navnlig af Grundlovens Afsnit om Valgretsbetingelser og Folketingets og Landstingets Sammensætning: 25 Aars Valgret for Mænd og Kvinder, Folketingets Medlemstal sættes til 132; Valg foretages i Enkeltmandskredse med Omvalg, Landstingets Vælgerkorps bliver det samme som Folketingets, men Landstingsmedlemmerne vælges af Valgmænd efter Forholdstalsvalg, Landstingets Medlemstal er vedblivende 66, de kongevalgte bortfalder, Folkeafstemning indføres om vedtagne Lovforslag, naar 50,000 Vælgere begærer det.

Fra Venstres Side erkendte man, at en omfattende Grundlovsændring var et af de Spørgsmaal, som i nær Fremtid burde løses. J. C. Christensen havde tidligere fremhævet, at Grundlovsspørgsmaalet mest sikkert kunde løses i to Tempi: først skulde Folketinget omdannes og styrkes ved Nedsættelse af Valgretsalderen m. m. Og saaledes styrket kunde Folketinget gaa til Omdannelse af Landstinget. Dette Standpunkt, et Ventestandpunkt til bedre Tider, antog nu Venstre som sit. Venstre foreslog derfor at lade Bestemmelserne om Landstinget udgaa, og dette vedtoges med 60 Stemmer mod 40. Forslaget gik derefter til Landstinget, men naaede ikke videre.

I Vinterens Løb opstod der forskellige Vanskeligheder for Ministeriet. Socialdemokraterne trængte paa og krævede stærkere Fart. Baade Brandes og Krabbe fremsatte Udtalelser, der nok kunde vække Uro hos de ivrige Forsvarsvenner i Højre, der havde bragt Ministeriet til Verden. Underhaanden opfordrede Højre da Venstre til sammen med Højre at styrte Ministeriet, men Venstre afviste Opfordringen. Hen paa Foraaret fandt Ministeriet det da klogt at gaa til en Opløsning af Folketinget. Kongen var ikke straks villig til at følge Zahles Ønske herom. Han opfordrede Berntsen til at danne en ny Regering, thi i saa Fald vilde han afskedige Ministeriet Zahle i Stedet for at opløse Folketinget. Men Berntsen sagde Nej og tilraadede Kongen at imødekomme Zahles Ønske. Folketinget blev derefter opløst. Valgdagen blev fastsat til 20. Maj.

Samme Dag, Rigsdagssamlingen sluttede, 16. April, udsendte de samvirkende Venstregrupper et Opraab til Vælgerne. Opraabet vendte sig skarpt mod Ministeriets ydmygende Afhængighed af Socialisterne. Det radikale Venstre sluttede Valgforbund med Socialdemokraterne, og en heftig Valgkamp prægede Ugerne ind mod Valgdagen. Venstre betegnede det som en demokratisk Forbrydelse at koble en Omstyrtning af Forsvarslovene sammen med Grundlovssagen, som Regeringspartierne gjorde i deres Valgkamp.

Valget bragte ikke de radikale og Socialdemokraterne den ønskede Sejr. De kom tilbage fra Valgkampen med samme Mandattal som før Valget. Venstre vandt otte Pladser og udgjorde nu med sine 57 Mandater netop Halvdelen af Tingets Medlemmer. Højre tabte otte Mandater og havde nu 13 Folketingsmænd*). Stemmetallene faldt saaledes (Tallene fra 1909 vedføjet): Venstregrupperne 118,902 (101,851), Socialdemokraterne 98,718 (93,079), Højre og frikonservative 64,909 (65,874) og det radikale Venstre 64,884 (59,052).

MINISTERIET BERNTSEN DANNES

Den 27. Maj — efter Kongens Hjemkomst fra England — indgav Zahle Ministeriets Afskedsbegæring, og den følgende Dag blev Klaus Berntsen kaldt til Kongen. »Jeg har aldrig set ham saa glad som den Dag«, skriver Berntsen, »da han lykønskede mig med Valgets Udfald og opfordrede mig til at danne en ny Regering«. Berntsen henviste til Neergaard, men til sidst efterkom han Kongens Ønske; han føjede dog til, at han ikke ønskede at danne en Regering, inden Rigsretsdommen var afsagt. Kongen syntes forundret over dette, men bøjede sig for Berntsens Grunde. Ministeriet Zahle blev da ved Roret foreløbigt.

Den 17. Juni faldt Rigsretsdommen. J. C. Christensen frifandtes. I Begrundelsen for Dommen hed det dog: Under Forhandlingerne i Rigsdagen i Foraaret 1908 fremkom der en Række Oplysninger, der bestemt pegede paa, at Alberti i sin Embedsførelse havde gjort sig skyldig i Misbrug og Vilkaarlighed, og naar J. C. Christensen nægtede sin Bistand til en nærmere Undersøgelse af disse Forhold »har han ikke handlet forsvarligt«. Sigurd Berg idømtes en Bøde paa 1000 Kr. for at have forsømt sin Tilsynspligt over for Bondestandens Sparekasse. Dommen fastslog da, hvad alle forhen vidste, at Alberti ene og

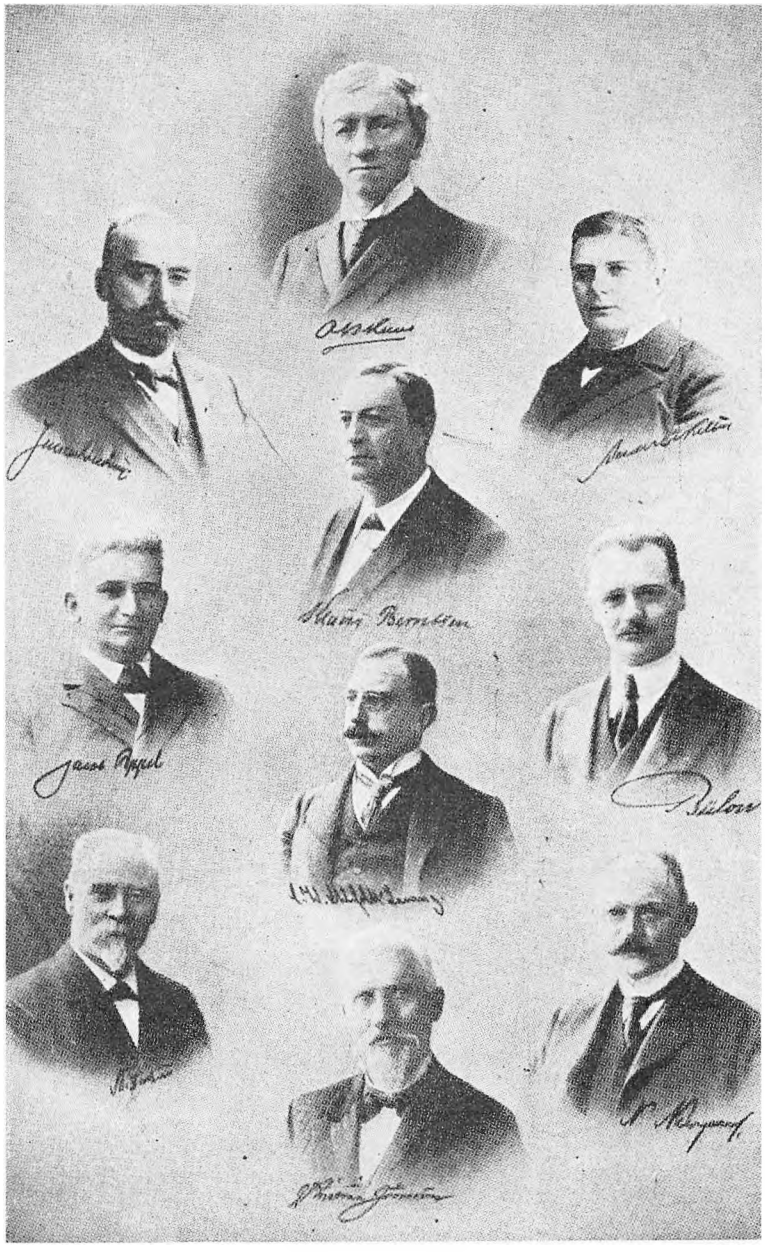
*) I Københavns 1. Valgkreds var Handelsminister Weimann opstillet mod Højremanden, Folketingsmand Wulff. Weimann var ganske skaldet, men havde langt Skæg. Om Kampen mellem de to bragte Bladet »København« en lystig Vise. To Vers lød saaledes:

Hvem er vel det, som staar der
paa Talerstolen stor
med meget Skæg paa Hagen,
paa Hovedet ikke Spor?
Det er saamænd Hr. Weimann,
der af sin sure Nød
de Vælgere kun giver
de haarde Sten for Brød.

Saa jævned han for Wulffen
den vanskelige Vej,
men da det led ad Valget,
da sagde Folket Nej.
Det var saamænd Hr. Weimann,
han tabte Mælet brat.
De bar ham ud af Kredsen
den tyvende Maj ved Nat.

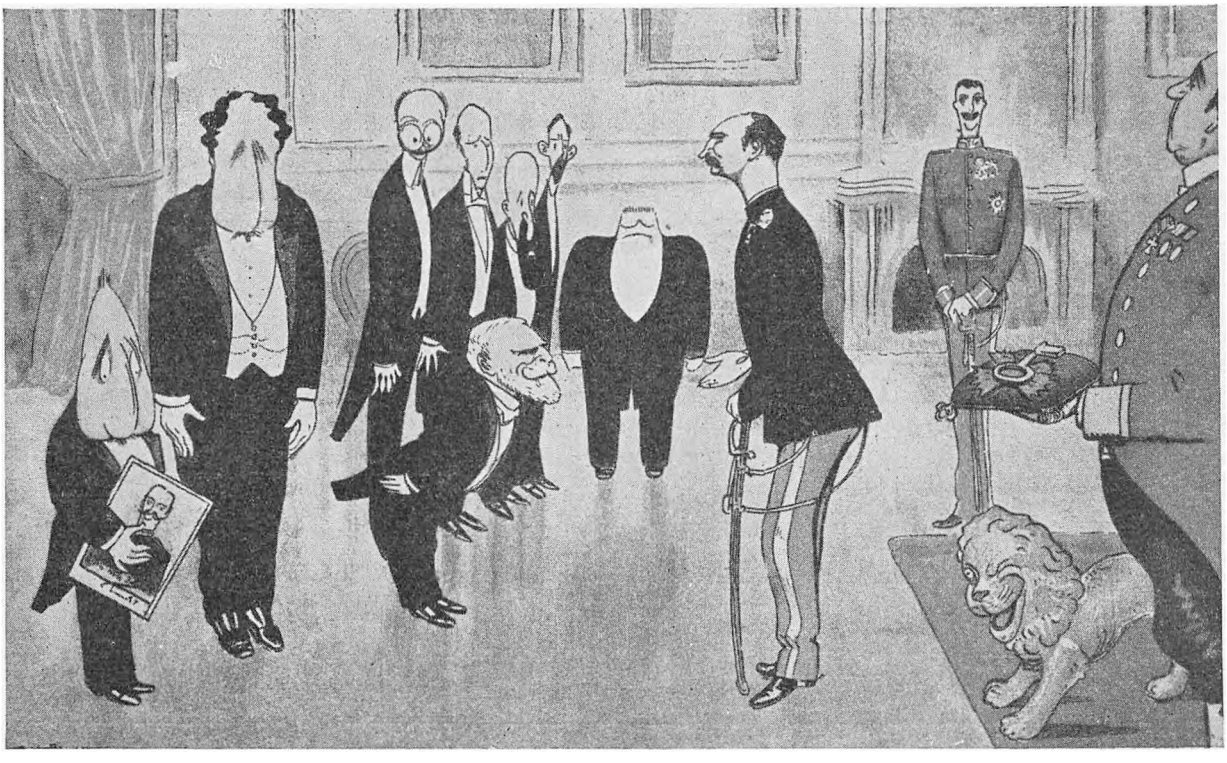
alene heftede for Bedragerierne. Fra alle Sider erkendte man, at ogsaa Berg gik uplettet ud af Rigsretssagen.

Den 27. Juni sluttede de tre Venstregrupper sig sammen i et Parti, Venstre, paa Grundlag af Programmet af 25. September 1909. Samme Dag udsendte det nye Parti en Henvendelse til politiske Meningsfæller, underskrevet af 57 Folketingsmænd. Ogsaa Venstres Landstingsmænd sluttede sig sammen i et Parti paa 24 Medlemmer. N. P. Madsen-Mygdal, der 1909 gik mod Forsvarslovene, stod uden for Partierne som Løsgænger, men meldte sig i Marts 1913 ind i det radikale Venstre. Han døde i Oktober samme Aar.

Ministeriet Berntsen.

Den 1. Juli indgav Zahle Ministeriets endelige Afskedsbegæring, og igen lød Opfordringen til Klaus Berntsen, der udbad sig Betænkningstid i to Dage. Men inden han forlod Amalienborg, lovede han Kongen at overtage Forsvarsministeriet, hvis den nye Konsejlspræsident opfordrede ham dertil. »Det vil han sikkert«, sagde Kongen smilende. Den 3. Juli om Formiddagen holdt Venstre Partimøde. Formanden meddelte, at Kongens Kabinetssekretær havde henvendt sig til ham og sagt, at Kongen gerne vilde vide, hvem Venstre helst saa

Krabbes Kammerherre-Udnævnelse i Satire i «Blæksprutten» 1910.

som Chef for den nye Regering. Pinstrup tog straks Ordet og foreslog J. C. Christensen, men denne sagde paa det bestemteste Nej. Hans Helbred var nedbrudt, sagde han, og det vilde være uklogt baade for ham og Partiet, om Valget faldt paa ham. Ja, hvis alle Vælgere saa paa ham, som man saa paa ham i Vestjylland, saa kunde det maaske gaa an. Men det var jo ikke Tilfældet. Han var i Øjeblikket Tvistens Æble. P. Th. Nielsen foreslog derefter Neergaard og Berntsen, og ogsaa Partiets Formand, Anders Nielsen, blev bragt i Forslag. J. C. Christensen bad derefter om Ordet og sagde, at Partiet maatte paaskønne Kongens Hensynsfuldhed, men det kunde skabe et farligt Fortilfælde, hvis Partiet kun udpegede en enkelt Mand. Han foreslog derfor at svare, at Partiet ikke ønskede at foreslaa en enkelt Mand, men tre, Neergaard, Klaus Berntsen og Anders Nielsen, som man vilde bede Kongen vælge imellem. Dette Forslag vandt stærk Tilslutning. J. C. Christensen foreslog endvidere, at de tre Mænd skulde udpege Ministeriets øvrige Medlemmer uden Forhandling med Partiet. Dette vedtoges enstemmigt. J. C. Christensen satte sig hen ved Siden af Berntsen og hviskede: »Jeg ønsker dig til Lykke. Du bliver Konsejlspræsident«.

Saaledes gik det ogsaa. Den 5. Juli blev Ministeriet Berntsen udnævnt. Det

fik følgende Sammensætning: Klaus Berntsen blev Konsejlspræsident og Forsvarsminister, Ahlefeldt-Laurvig Udenrigsminister, Neergaard Finansminister, Jensen-Sønderup Indenrigsminister, Højesteretssagfører Frits Bülow Justitsminister, Højskoleforstander Jacob Appel Kultusminister, Thomas Larsen Trafikminister, Anders Nielsen Landbrugsminister og Grosserer O. H. V. B. Muus Handelsminister.

Da Kongen 5. Juli godkendte Ministerlisten, sagde han til Berntsen, at han havde en Overraskelse, han vilde berede Ministeriet Zahle ved dets Afsked. Herom fortæller Berntsen fornøjeligt i sine Erindringer: »Skønt de radikale vilde afskaffe baade Titler og Ordener, havde Forsvarsminister Krabbe to Gange anmodet om at blive udnævnt til Kammerherre... for nylig havde Krabbe gentaget sin Anmodning med den Begrundelse, at han gerne ønskede for Fremtiden at blive sat i Stand til at hilse paa sin Konge ved Aarsskiftet og paa Majestætens Fødselsdag, »men naar jeg i Morgen er afgaaet som Minister, saa kan jeg desværre ikke komme til Stede ved slige Lejligheder«, havde han sagt«. Kongen sluttede sin Meddelelse med smilende at spørge Berntsen: »Har De noget at indvende derimod«? Og fik til Svar: »Nej, aldeles ikke, Deres Majestæt vil jo hermed ikke blot glæde Hr. Krabbe, men ogsaa den nye Konsejlspræsident«.

Samme Dag Ministeriet udnævntes holdt Venstres Vælgerforeninger et Landsmøde i København. Ved dette holdt Berntsen en Programtale og hyldedes hjerteligt. I Slutningen af sin Tale sagde han, at det gjaldt for Venstre at gaa frem i sluttet Kolonne, i Trit og Takt. Ja, De synes maaske, fortsatte Berntsen, at jeg udtrykker mig noget militært; det kommer nok af, at jeg lige har overtaget Forsvarsministeriet efter min Forgænger, *Kammerherre* Krabbe. Denne overraskende Oplysning vakte den største Munterhed. Ved Fællesspisningen om Aftenen blev Berntsen, men ikke mindre J. C. Christensen og Sigurd Berg stærkt hyldet.

KLAUS BERNTSEN

Den nye Konsejlspræsident var 66 Aar og havde en lang politisk Bane bag sig. Og inden nu hans Ministertid og dens Opgaver omtales, vil det være naturligt at give en kort Skildring af hans Livsløb.

Han havde mange Venner og vist ikke en eneste Fjende. Der sad for nogle

Aar siden en Embedsmand og fortalte om de Ministre, han havde arbejdet sammen med. Han sagde noget betegnende om hver af dem. Saa var den èn, der spurgte: »Men nu Berntsen, hvordan var han?« »Ham elskede vi«, lød Svaret med det samme.

Han havde som faa det levende Ords Evne. Det var ham en Glæde at tale. Og mange har haft festlige og gode Stunder under hans Talerstol. Han havde lige fyldt 23 Aar, da han første Gang optraadte som Folketaler, i 1867, ved en Skyttefest. Han var forlovet. Og hans Kæreste ængstedes for, at det slet ikke vilde gaa for ham. Men da Berntsen havde endt sin Tale og gik ned fra Talerstolen, gav hun ham et Kys til Tak for Talen »og godkendte mig saaledes som Folketaler«, har Berntsen selv sagt. Siden da godkendte Tusinder og atter Tusinder ham som Folketaler ved stille at lytte, ved at smile og bevæges sammen med ham.

Paa Christen Kolds Højskole i Dalby blev han i sine unge Dage sat i Gang, saa han aldrig gik i Staa. »Kolds Ord«, skrev Berntsen engang, »har haft større Indflydelse paa mig, end hvad jeg i mit Liv har hørt og læst af andre Mennesker«. Han naaede Landets højeste Stillinger, men blev ikke svimmel derved, og han fornægtede aldrig, at han i sine unge Dage havde været Elev paa Kolds Bondehøjskole og havde siddet under Vilhelm Birkedals Prædikestol.

Klaus Berntsen er født 12. Juni 1844 i Eskildstrup paa Fyn. I sine yngste unge Dage var han Elev paa Sødinge og Dalby Højskole. Knap 18 Aar gammel blev han Friskolelærer i Højby paa Fyn, hvor han virkede i 20 Aar. 1882—89 var han Forstander for Særslev Højskole i Nordfyn. Lige fyldt 25 Aar opstilledes han som Kandidat til Folketingsvalget 1869 i Kerteminde, valgt blev han 1873 i Bogense. 1884 opgav han for sin Højskolegernings Skyld Rigsdagsvirksomheden, men fra 1886 indtil Valget 2. December 1926, ved hvilket han ikke lod sig genopstille, repræsenterede han Assenskredsen. Han sluttede sig til det forhandlende Venstre. I mange Aar var han Sogneraadsformand og Medlem af Odense Amtsraad, Formand for »Fyns Tidende«s Bestyrelse, for Odense Amts Skytteforening, for De danske Skytteforeninger, for De samvirkende Sogneraadsforeninger, og mange andre Hverv havde han. 1889—1908 var Berntsen Kontorchef i Østifternes Brandforsikring for mindre Landejendomme, 1897—1908 Direktør for Østifternes Kreditforening for Husmænd.

Først i en forholdsvis sen Alder kom Berntsen i Forgrunden paa Rigsdagen. Han var 64 Aar, da han første Gang blev Minister, Indenrigsminister i Neer-

gaards Ministerium 1908—09. Konsejlspræsident var han 1910—13, og senere indtog han Stillingen som Forsvarsminister i Neergaards andet Ministerium. Han døde 27. Marts 1927 i København og blev jordfæstet paa Højby Kirkegaard.

Han omfattede sit Barndomshjem, navnlig sin Moder, med den største Kærlighed. Hun hed Christiane Christensdatter og døde først 1900, 91 Aar gammel. Faderen, Espen Berntsen, ejede en Gaard i Eskildstrup. Han havde været Enkemand et Par Aar, da han 1834 — 50 Aar gammel — ægtede den 25-aarige Christiane. Klaus Berntsen var den yngste af tre Brødre. Da han skulde døbes, stredes hans Fader og Moder om, hvad han skulde hedde. Faderen holdt paa, at han skulde hedde Klaus. Men Moderen, der var en forudseende Kone, mente, at det var Synd at give Barnet et Navn, der kunde gøres Løjer med. Faderen svarede hertil, at Drengen skulde være Lærer, og saa vilde han blive kaldt ved sit Efternavn Berntsen.

Fra sin Skolegang havde Berntsen ikke mange lyse Minder. Skolen var af den gamle Slags med Ramseri og Udenadslæren i stor Stil. Det bedste, Børnene hørte af Lærerens Mund, var, naar han hen paa Eftermiddagen sagde, at nu kunde de gerne gaa.

Men fra sit Hjem havde han mange kære Minder, baade lyse og alvorlige. Om sin Fader husker han, at han aldrig lagde sig til Hvile om Aftenen eller kørte ud af Gaarden, uden at han slog Kors for sit Ansigt og Bryst og stille sagde: I Jesu Navn. Faderen døde, da Klaus var 11 Aar gammel, og aldrig kunde Sønnen glemme, hvor kønt han tog Afsked med sine nærmeste. »Lad mig nu se«, sagde han, »at I lever saaledes, at vi kan samles engang i Guds Rige, og saa Farvel i Jesu Navn. Nu gaar jeg hjem til Gud — og dèr skal jeg møde min kære Moder«.

Men ikke mindst sin Moder mindedes Berntsen med stor sønlig Kærlighed. Hun var begavet, livsglad og munter og kunde let finde Ord for sine Tanker, kunde ogsaa træffende give Svar paa Tiltale. Hun sluttede sig til Vilhelm Birkedals Menighed i Ryslinge og fik rige Oplevelser der. Af Børnene var Klaus hendes Kælebarn. Og hun blev gammel nok til at se, at han kom langt frem i Verden, og dog oplevede hun jo ikke Eventyrets Slutning, at hendes Søn, den fattige Bondedreng, blev Landets Førsteminister.

Smukt kunde Berntsen fortælle om, hvor kærligt hun tog Afsked med ham, da Døden nærmede sig. Han sad med sin gamle Moders Haand i sin og takkede hende for alt, og saa sagde hun: »Ja, du ved ikke, min Dreng, hvor meget jeg

har holdt af dig. Jeg har aldrig glemt at indflette dig og dine i mine Bønner, og naar jeg i Aviserne saa, at du skulde til Møder, hvor jeg vidste, at dine Modstandere vilde falde over dig, gik jeg ind i mit Værelse paa det Klokkeslet, Mødet skulde begynde, faldt paa mine Knæ og bad Gud velsigne dig«.

Berntsen bruger om sig selv et Sted det Udtryk: en følelsesfuld Ungersvend. Det er rammende, og han bevarede alle sine Dage det følelsesfulde, let modtagelige Sind. Det var ikke hans Evne med stor Flid at trænge til Bunds i et Emne. Men han havde en forunderlig levende Sans for hurtigt at finde det væsentlige i en Sag. Han var et godt Hoved, livsglad og munter, lignede heri sin Moder, og tidligt faldt Ordet ham let paa Tunge.

Han kom i en ung Alder paa Kolds Højskole, og intet fra hans Ungdomstid stod i saadan Glans for ham som Opholdet hos Kold. Kolds levende Vidnesbyrd om Kristentro og ægte Menneskeliv greb ham. Mange Gange fik Kold den opvakte Ungersvends Øjne til at lyse. Og han var trofast mod det, han modtog af Kold, lige til sin Dødsdag. Tit og gerne talte han om sin gamle Lærer og talte saaledes, at Tilhørerne blev grebne, som han selv var det. Nordmanden Andreas Austlid giver et træffende Billede af Berntsen som Taler, naar han anfører følgende af et Brev fra Danmark Sommeren 1911: »Førsteminister Klaus Berntsen har nu holdt Foredrag hele Landet over om Kold, og han har talt med en Hjertevarme saa gribende, at jeg kun har hørt Bjørnson tale paa samme Maade«.

Og megen aandelig Rigdom modtog Berntsen i Ryslinge hos Vilhelm Birkedal, hvis Prædiken om Synd og Naade greb ham. Her lød et Vidnesbyrd, der kunde bevæge Hjertet baade til Bedrøvelse og til Glæde.

Saaledes fik Berntsen i sin Ungdom baade i Skole og Kirke rig Næring for sin modtagelige Sjæl.

Og snart kaldtes han til en Gerning, der tog i Brug hans sjældne Evner som Lærer.

I November 1861 fik han følgende Brev: »Kære Berntsen! De bedes beskikke Deres Hus for straks efter Nytaar at overtage Ledelsen af Friskolen i Højby, hvor ti vakre Børn og en opvakt Friskolekreds venter paa Dem. Deres hengivne C. Kold«.

Helligtrekongersdag 1862 mødte Berntsen da i Højby for at begynde sin Gerning som Lærer. Myndighederne stod Skolen imod, og store Dele af Befolkningen var dens Fjender. Det var da ikke blide Kaar, den knap 18-aarige Lærer

gik ind til. Men han havde godt Humør og Tro til sin Gerning. Og under Kampen modnedes han. Han fik Kost og Logi paa Omgang hos Friskolefolkene. I de første syv Aar boede han syv forskellige Steder. Men det havde den Fordel, at han kom i nært og fortroligt Forhold til Børnenes Hjem. Og den ene vilde nok hellere have ham end den anden. Kedelig var han ikke. Han bragte Liv med til Huse.

Baade Provsten og Stedets Sognepræst lagde Skolen de Hindringer i Vejen, de kunde. Men Berntsen og Forældrene lod sig ikke alt byde. Biskop Engelstoft viste derimod Berntsen Venlighed. Efter en Visitats sagde han til den unge Lærer: »Jeg ønsker Guds Velsignelse over Dem og haaber, at De maa faa Glæde af det Arbejde, De saa smukt har begyndt«. Men trods dette fortsatte de underordnede Myndigheder deres smaalige Forfølgelse. Ogsaa hos store Dele af Byens Befolkning mødte Berntsen og Skolen Uvilje. De taabeligste Historier var i Omløb. Der lærtes intet i Skolen, sagde man, og der opvartedes kun med »Bragesnak«. En Dag løb et Par Heste løbsk; de blev standsede ved Friskolen. Da Husbonden hørte det, udbrød han: »Naa, saa de vilde ogsaa høre Historier«. Saadan gik Snakken.

Højby Friskole 1881.

Men efter nogle Aars Forløb begyndte Isen at brydes. Og det var Børnene, der brød den. De kunde jo ikke holde paa Skellet, som de ældre skulde. Friskolebørnene legede med de andre Børn, og saa fortalte de, hvor godt de havde det i Friskolen, hvordan Berntsen kunde fortælle for dem, saa de blev helt borte i det; og de sang saa mange Sange, og de længtes efter i Morgen, for saa skulde de have Slutningen paa den Historie, de havde faaet Begyndelsen af i Dag. Saa kom der da en Julidag en lille 10-aarig Pige, Sognefogdens Datter, og spurgte, om hun maatte gaa i Skole i Friskolen. Berntsen undrede sig, for Sognefogeden stod skarpt over for Friskolen. Men Forklaringen fik han senere.

Den lille Pige havde været meget syg, og paa Sygelejet havde hun spurgt sin Fader, om hun ikke nok, naar hun blev rask, maatte gaa i Friskolen.

Ad anden Vej kom Berntsen i Forbindelse med andre af Friskolens Modstandere, en Gaardejer og hans Hustru. Den sidste laa alvorlig syg, og en Nat bad hun sin Mand om, at Berntsen maatte komme og se til hende; hun vilde gerne forsones med ham, inden hun døde. Og Berntsen kom. Hun var i dyb Syndenød. Men Berntsen besøgte hende nu hver Dag og talte Trøstens Ord til hende, og Aftenen før hun døde, bekendte han Troen sammen med hende og sang for hende: »Alt staar i Guds Faders Haand«. Manden bad nu Berntsen om at tale ved Jordefærden. Her var mange af Modstanderne til Stede, og Berntsens Tale aabnede ham Vej til manges Hjerter. Snart blev den gamle Skole for lille, en ny maatte bygges. Sejren var vunden, og hvor høje Stillinger end Berntsen kom til at beklæde, Friskoledagene i Højby stod altid i Glans for ham.

31. Juli 1869 holdt Berntsen Bryllup med Abelone Petersen, en Gaardmandsdatter fra Ryslinge Sogn. Deres Lykke blev kun kort. Hun døde 1872. Gribende fortæller Berntsen om sin Hustrus Død. Da hun mærkede Dødens Komme, strakte hun Hænderne mod ham, og han fremsagde Troens Ord og bad Fadervor, som hun havde bedt om Dagen i Forvejen, at de Ord kunde blive de sidste, hun hørte i denne Verden. Deres eneste Barn, en Datter, døde et Par Aar efter. Saaledes oplevede Berntsen i Højbytiden baade Sejr og Sorg.

I Foraaret 1873 blev han valgt i Bogensekredsen. Hans Opstilling fandt Sted saa sent, at der ikke var Tid til at holde Vælgermøder. Men paa Valgdagen samledes mange Vælgere fra hele Kredsen i Bogense. Højremændene søgte at bringe Berntsen i Forlegenhed ved at stille mange Spørgsmaal til ham. Men for hvert Svar, han gav, voksede Stemningen for ham. »Han kan konfirmere dem«, raabte en Vælger i Forsamlingen. Lad os nu holde op, sagde en Højremand, for Berntsen faar 50 Stemmer flere for hvert Spørgsmaal, han svarer paa.

Berntsen var en veltalende, slagfærdig og munter Forkæmper for Venstres Sag. 1884 stillede han sig ikke til Valg. Men fra 1886 til 1926 valgtes han i Assenskredsen. I 1925, da han havde været Medlem af Folketinget i 50 Aar, holdt alle Rigsdagens Partier en Fest til Ære for ham.

1882 overtog Berntsen Forstanderstillingen paa den nyoprettede Højskole i Særslev. Aaret før var han igen bleven gift. Han havde truffet sin tilkommende Hustru ved et nordisk Skolemøde i Sverige. En Søndag Morgen samledes Mø-

dets Deltagere i Kirken paa Vissingø, og her sang alle: »Dejlig er Jorden«. Sangen greb Berntsen, men kunde han med Sandhed sige Sangens Ord, han, der havde mistet baade Hustru og Barn! Han bøjede da sit Hovede og bad Gud om at give ham en god Hustru. Da Sangen var forstummet, løftede han uvilkaarligt sit Hovede og saa, at der lige over for ham stod en dejlig ung Kvinde, der deltagende betragtede ham med sine store, klare Øjne. Og det var, som han hørte en Stemme hviske: »Din Bøn er hørt; der staar den Kvinde, som Vorherre vil give dig til Gengæld for, hvad du har mistet«. Fra det Øjeblik var han aldeles overbevist om, at hun skulde blive hans Hustru, og Aarsdagen derefter, 8. April 1881, stod deres Bryllup. Hans Hustru hed Anny, født Thomsen, en Grosserer-datter fra København.

Sin Højskolegerning opgav han 1889. Nu tog Politiken og andet Arbejde ham helt.

Som Folketaler var han yndet i alle Kredse af vort Folk. Han fremførte ikke særlig dybe og ejendommelige Tanker. Men han gav sig helt hen i sit Emne. Han kunde sige jævne Sandheder, tale om folkelige og kirkelige Emner paa en saadan Maade, at de fik Betydning for Mennesker, og Tilhørerne fulgte ham gennem alle Foredragets Stemninger; de lo og jublede med ham, de grebes af den Alvor, hans Tale gav dem. Han talte ved et Møde et halvt Aars Tid, inden han døde. Han var over 82 Aar. Han var noget træt, da han begyndte. Men Trætheden syntes at svinde, da han stod paa Talerstolen over for en stor og lyttende Forsamling. Han talte over en Time uden noget opskrevet foran sig til Hjælp. Han fremsagde Vers uden at snuble i dem. Han blev selv grebet af sit Emne og greb Forsamlingen. Faa kunde kappes med ham i Folkeyndest som Taler.

Det var dette levende Menneske med det let bevægelige Sind, vel skolet i kommunalt og politisk Arbejde, der nu stod i Spidsen for Regeringen.

KLAUS BERNTSEN SOM FORSVARSMINISTER

Der var især tre Hovedopgaver for Ministeriet Berntsen: Forsvarslovene skulde føres ud i Livet, Statens Finanser skulde ordnes, og Forfatningsspørgsmaalet maatte, naar Tid var inde dertil, sættes paa Dagsordenen.

I Folketinget havde Regeringen netop Halvdelen af Vælgerne bag sig, og en frikonservativ Gruppe paa seks stod venlig over for den. I Landstinget var

Stillingen derimod mindre gunstig. Efter Landstingsvalget 20. September 1910 sad der i Landstinget 21 Venstremænd, 30 Højremænd, seks frikonservative, fire radikale, fire Socialdemokrater og N. P. Madsen-Mygdal, der stod uden for Partierne. De frikonservatives Støtte var da ikke tilstrækkelig, ogsaa til Højre maatte der tages Hensyn. Samarbejde med de radikale og Socialdemokraterne kunde der vanskelig blive Tale om. De første Par Aar søgte Regeringen da Støtte fra Højre. Med Grundlovsforslagets Fremsættelse 1912 skete der en Ændring i dette Forhold.

Kong Frederik d. 8 i Samtale med Klaus Berntsen (i Baggrunden ses Kronprins Christian).

Berntsen ønskede, at det blev forbudt Befalingsmændene at bande og føre raa Tale over for Mandskabet. Hertil lovede Generalerne deres Støtte. Men gammel Vane brydes ikke let. Berntsens Kollega i Folketinget, Kaptajn Halsted, der var Kompagnichef i Nyborg, sammenkaldte sine Befalingsmænd. Han meddelte dem, at i Følge Ministeriets Ordre maatte der ikke bandes i Mandskabets Nærværelse. »Skal der bandes her i Kompagniet«, føjede han til, »skal jeg« — og nu kom en drøj Ed — »nok selv besørge det«.

Paa andre Felter udeblev Vanskelighederne ikke. Navnlig Ordningen af Garnisonsforholdene rejste Strid mellem Ministeren og de højtstaaende Officerer. Fra de militære Myndigheders Side krævedes det bl. a., at Garnisonen i Fredericia skulde nedlægges. Men en Deputation søgte Kongen med Bøn om, at Byen med de straalende Minder fra Treaarskrigen maatte beholde sin Garnison. Kongen henviste til Forsvarsministeren, og det ordnedes da saaledes, at Fredericia ikke helt mistede sin Garnison. Herimod protesterede flere Generaler, og Generalløjtnant Leschly tog sin Afsked. I en Samtale med »Aarhus Stiftstidende« udtalte Generalmajor Arendrup sig meget skarpt mod Ordningen